

**Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ: Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΥ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΗΣΙ**

Διπλωματική εργασία
Του
Γεωργίου Π. Φράγκου
Πτυχιούχου Οικονομολόγου

Υποβληθείσα για το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα
στη Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων
του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων
του Πανεπιστημίου Πειραιώς

2004

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Στους γονείς μου Αχιλλέα και Παρασκευή Φράγκου, στα αδέρφια μου Ειρήνη και Θεόδωρο Φράγκο και στην γιαγιά μου Ειρήνη Λέγκου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	I
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	II
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
1.0 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	1-2
1.1 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	2-4
1.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ.....	4-7
1.2.1 ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	8
1.2.2 ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ...	8-12
1.3 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	12
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1 ^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
2.0 ΓΕΝΙΚΑ	13
2.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΟΜΗ.....	13
2.2. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	13-14
2.3 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ.....	14
2.4 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΙΜΑ..	14-15
2.5. ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ.....	15
2.6. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	16
2.6.1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	16-18
2.6.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ.....	18-23
2.7. ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΕΛΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΟΡΙΩΝ.....	23-26

2.8. ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΙΚΩΝ, ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ Η΄ ΧΩΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	26
2.8.1 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΗΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΙΑΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ.....	26-28
2.8.2 ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΙΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΙΑΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ.....	28-30
2.9. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ.....	30
2.9.1. ΓΕΝΙΚΑ	30-32
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2 ^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	
3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	33-34
3.2. Η ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	35
3.2.1. ΓΕΝΙΚΑ.....	35-36
3.2.2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΗΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ.....	36-37
3.2.3. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ ΤΙΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΜΙΑΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ.....	37-38
ΠΗΓΕΣ 3 ^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	
4.0. ΓΕΝΙΚΑ.....	39-40
4.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	40-45
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον καθηγητή κ.Καρβούνη, ο οποίος με επέβλεπε κατά τη διάρκεια της διπλωματικής εργασίας, για την υπομονή και τη πολύτιμη βοήθειά του.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1 ΣΧΗΜΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1: ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ WOLF

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΕΙ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΕΙ ΤΗΝ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΕΙ ΤΙΣ ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ,
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ: ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΥ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΗΣΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΦΡΑΓΚΟΣ

Σημαντικοί όροι: Φυσικό περιβάλλον, κοινωνικό περιβάλλον, πολιτιστικό περιβάλλον, οικονομικό περιβάλλον, καθορισμός τοποθεσίας ξενοδοχείου, καθορισμός χώρου εγκατάστασης ξενοδοχείου, βιωσιμότητα ξενοδοχειακής μονάδας, μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, εκπόνηση ερωτηματολογίων ανάλυση ερωτηματολογίων, συμπεράσματα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αντικειμενικό σκοπό έχει να παρουσιάσει την αλληλεπίδραση που έχει το περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό-πολιτιστικό, οικονομικό) με τον τουρισμό και ειδικότερα με την βιωσιμότητα μιας ξενοδοχειακής μονάδας, δίνοντας έμφαση στην ελληνική πραγματικότητα.

Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται τα κριτήρια επιλογής της τοποθεσίας και του χώρου εγκατάστασης στη δημιουργία ξενοδοχειακής μονάδας. Στη συνέχεια, αναφέρεται αναλυτικά ο τρόπος εκπόνησης μιας μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μιας πρωτογενούς έρευνας που έγινε στο νησί της Κω την καλοκαιρινή περίοδο του 2003.

Η αλληλεπίδραση που έχει το φυσικό περιβάλλον με τον τουρισμό και ειδικότερα με τη βιωσιμότητα μιας ξενοδοχειακής μονάδας είναι μεγάλη και σημαντική. Με τον όρο “φυσικό περιβάλλον” εννοούμε τα φυσικά οικοσυστήματα και τους φυσικούς πόρους όπως χλωρίδα, πανίδα, τοπίο, αέρας, θάλασσα, νερά. Οι τουριστικοί πόροι είναι σε μεγάλη έκταση φυσικοί-οικολογικοί. Πολλές δραστηριότητες του τουρισμού ή της υπαίθριας αναψυχής απαιτούν ποικίλους πόρους για να πραγματοποιηθούν, καταναλώνουν ένα μεγάλο φάσμα γήινων ή υδάτινων πόρων με ποικίλα χαρακτηριστικά ως προς την ικανότητα προσαρμογής σε διάφορης έντασης και τύπους τουριστικής χρήσης. Από την άλλη μεριά, οι ιδιότητες και οι συνθήκες του φυσικού-οικολογικού περιβάλλοντος οριοθετούν ορισμένες δυνατότητες και περιορισμούς ή ακόμα και τους όρους ως προς τον τύπο τουριστικής ανάπτυξης.

Το “κοινωνικό” περιβάλλον αναφέρεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες αλληλεπιδράσεις, επικοινωνίας, ανταλλαγών μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων, διαφορετικών πολιτιστικών χαρακτηριστικών. Η κοινωνική διάσταση εκφράζεται μέσα από ορισμένες δραστηριότητες (π.χ επισκέψεις μνημείων, συμμετοχή σε τοπικές γιορτές κτλ) ή σχήματα συμπεριφοράς (πρότυπα κατανάλωσης, αξιών, αντιλήψεων), που περιλαμβάνουν διάφορες μορφές επικοινωνίας μεταξύ πληθυσμού υποδοχής (ντόπιων) και επισκεπτών/τουριστών. Επίσης, εκφράζεται με το σύνολο εκείνων των στοιχείων (έθιμα και τρόποι ζωής) που συνιστούν το κοινωνικό γίνεσθαι μιας περιοχής. Επίσης, τα κοινωνικά ζητήματα που επηρεάζονται και επηρεάζουν τη λειτουργία των ξενοδοχείων είναι η

κοινωνική δομή, επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα, τα αποτελέσματα της επικοινωνίας των ντόπιων με τους τουρίστες, οι αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις και τέλος η εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και προϊόντων της τοπικής κοινωνίας.

Όσον αφορά το οικονομικό περιβάλλον και την αλληλεξάρτησή του με τον τουρισμό πρέπει να επισημάνουμε ότι η οικονομική διάσταση αναφέρεται σε διαδικασίες παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης υπηρεσιών και αγαθών του τουρισμού, οι οποίες εκφράζονται μέσα από μια σειρά ανταλλαγών μεταξύ των καταναλωτών και παραγωγών, προϊόντων και υπηρεσιών. Το τουριστικό προϊόν, ως έννοια, είναι από τις πιο δύσκολες να προσδιοριστεί. Περιλαμβάνει από 'χειροπιαστά' αγαθά και φυσικά αντικείμενα (ακτές, ξενοδοχεία), που προσφέρονται στην τουριστική αγορά, μέχρι άυλα αγαθά (υπηρεσίες, οργανωτικά σχήματα, φιλοξενία), που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της τουριστικής εμπειρίας. Οι δύο κύριες κατηγορίες παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση του τουριστικού πακέτου αναφέρονται:

- Στους σχετικούς με το χώρο υποδοχής παράγοντες που διαμορφώνουν την παραγωγική διάσταση (καταλύματα, πόροι έλξης, δίκτυα περιήγησης κτλ).
- Στις εξωτερικές κυρίως επιδράσεις ή τους παράγοντες εκείνους που διαμορφώνουν την καταναλωτική διάσταση (συνθήκες διεθνούς αγοράς, tour operators, marketing κ.α).

Στη συνέχεια η εργασία αναπτύσσει τα κριτήρια επιλογής της τοποθεσίας και του χώρου εγκατάστασης μιας ξενοδοχειακής μονάδας. Κατ'αρχήν οι έννοιες 'τοποθεσία' και 'χώρος εγκατάστασης' είναι έννοιες που πρέπει να διακρίνονται. Η επιλογή της τοποθεσίας θα πρέπει να γίνεται από διάφορες γεωγραφικές περιοχές. Όταν γίνει η επιλογή της τοποθεσίας τότε μέσα σε αυτήν εντοπίζονται και αξιολογούνται διάφοροι χώροι εγκατάστασης. Επιπλέον, οι θεωρίες του τόπου εγκατάστασης των ξενοδοχειακών μονάδων έχουν πάρει στην εξέλιξη τους διάφορες μορφές, που αναφέρονται π.χ στην ελαχιστοποίηση του μεταφορικού κόστους ή σε μαθητικοποιημένες τεχνικές γραμμικού προγραμματισμού. Οι θεωρίες αυτές είναι ουσιαστικά κανονιστικά υποδείγματα που ως επί το πλείστον στηρίζονται στις θεωρίες της επιχείρησης και στην έννοια μεγιστοποίησης του κέρδους.

Σχετικά με τη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η έκθεση περιβαλλοντικών επιδόσεων στόχο έχει την ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων στα περιβαλλοντικά ζητήματα που σχετίζονται με ένα ξενοδοχείο. Παρέχει τη δυνατότητα της παρουσίασης και παρακολούθησης των θεμάτων που άπτονται της περιβαλλοντικής διαχείρισης που εφαρμόζεται από ένα ξενοδοχείο, εκτιμώντας με τον τρόπο αυτό τις περιβαλλοντικές του επιδόσεις. Η έκθεση περιβαλλοντικών επιδόσεων συντάσσεται για να παρέχει τις σχετικές πληροφορίες σε πελάτες, προμηθευτές, τοπικές κοινωνίες, εργολάβους, εργαζόμενους και όσους δείχνουν άμεσο ενδιαφέρον για την ξενοδοχειακή επιχείρηση (stakeholders).

Τέλος, παρουσιάζεται μια πρωτογενής έρευνα από την οποία βγαίνουν μερικά σημαντικά συμπεράσματα για το πώς η λειτουργία ενός ξενοδοχείου και ο τουρισμός γενικά, επηρεάζουν το περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό-πολιτιστικό,

οικονομικό), αλλά και σε ποιο βαθμό η τοποθεσία και ο χώρος εγκατάστασής μιας ξενοδοχειακής μονάδας επηρεάζουν τη βιωσιμότητά της. Το ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από δεκατρείς ερωτήσεις. Εκτός των δύο πρώτων, οι οποίες είναι εισαγωγικές, οι υπόλοιπες έντεκα χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

- Οι ερωτήσεις από τρία έως έξι αναφέρονται στο φυσικό περιβάλλον. Ειδικότερα εξετάζουν τις θετικές και αρνητικές συνέπειες που έχει η λειτουργία ενός ξενοδοχείου στις γεινιάζουσες ακτές, στο έδαφος και στους υδάτινους πόρους.
- Οι ερωτήσεις επτά και οκτώ αφορούν το κοινωνικό–πολιτισμικό περιβάλλον. Ειδικότερα εξετάζουν κατά πόσο ο τουρισμός επηρεάζει αρνητικά την κοινωνική συνοχή και την πολιτιστική παράδοση.
- Η ερώτηση εννιά πραγματεύεται πώς το οικονομικό περιβάλλον (σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο) επηρεάζεται από τη λειτουργία ενός ξενοδοχείου.
- Η ερώτηση δέκα αναφέρεται στις θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό–πολιτιστικό, οικονομικό) και,
- Τέλος, οι ερωτήσεις δώδεκα και δεκατρία αναφέρονται στο κατά πόσο η τοποθεσία και ο χώρος εγκατάστασης επηρεάζουν τη βιωσιμότητα μιας ξενοδοχειακής μονάδας.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι οι τουριστικοί παράγοντες στην Ελλάδα και ειδικότερα οι ξενοδόχοι επιβάλλεται να σέβονται το φυσικό περιβάλλον, διότι αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό δημιουργίας τουριστικού ρεύματος. Από την άλλη πλευρά πρέπει να υπάρχουν και κάποιοι κανόνες σεβασμού της χλωρίδας και πανίδας του εκάστοτε τόπου προορισμού, έτσι ώστε οι επισκέπτες να συμμορφώνονται με αυτούς. Επιπρόσθετα, πρέπει να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή και πολιτισμική αρτιότητα του τόπου προορισμού, ώστε οι εργαζόμενοι στον τουρισμό να 'εξυπηρετούν' και όχι να 'υπηρετούν'. Τέλος, οι επιχειρηματίες στον χώρο του τουρισμού πρέπει να προεπιλέγουν με σωστά κίνητρα την τοποθεσία και τον τόπο εγκατάστασης των επενδύσεων τους και όχι να υπερφορτώνουν με άκομψα ογκώδη κτίρια συγκεκριμένους και κορεσμένους τουριστικούς προορισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1.0.Μεθοδολογία εκπόνησης διπλωματικής εργασίας

Στις πρώτες σελίδες των πρώτων κεφαλαίων της εργασίας (κεφ.1,2) εξετάστηκε γενικά κατά πόσο το περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό-πολιτιστικό, οικονομικό) επηρεάζει τον τουρισμό στην Ελλάδα. Έπειτα, ακολούθησε λεπτομερειακή ανάλυση στο κατά πόσο ο τουρισμός επιδρά (θετικά και αρνητικά) στο φυσικό περιβάλλον (κεφ.1), αλλά και κατά πόσο το φυσικό περιβάλλον δημιουργεί προϋποθέσεις τουριστικής ανάπτυξης.

Στο κεφάλαιο 2 εξετάστηκε, επίσης, η αλληλεπίδραση του κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος με τον τουρισμό όπως επίσης και οι δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης που προσφέρει ο τουρισμός και ιδιαίτερα ο ξενοδοχειακός κλάδος σε τοπικό αλλά και σε εθνικό επίπεδο.

Στη συνέχεια η εργασία αναπτύσσει τα κριτήρια επιλογής της τοποθεσίας και του χώρου εγκατάστασης μιας ξενοδοχειακής μονάδας. Κατ'αρχήν οι έννοιες 'τοποθεσία' και 'χώρος εγκατάστασης' είναι έννοιες που πρέπει να διακρίνονται. Η επιλογή της τοποθεσίας θα πρέπει να γίνεται από διάφορες γεωγραφικές περιοχές. Όταν γίνει η επιλογή της τοποθεσίας τότε μέσα σε αυτήν εντοπίζονται και αξιολογούνται διάφοροι χώροι εγκατάστασης.

Σχετικά με τη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων (Κεφ. 3) θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η έκθεση περιβαλλοντικών επιδόσεων στόχο έχει την ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων στα περιβαλλοντικά ζητήματα που σχετίζονται με ένα ξενοδοχείο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια πρωτογενής έρευνα από την οποία βγαίνουν μερικά σημαντικά συμπεράσματα για το πώς η λειτουργία ενός ξενοδοχείου και ο τουρισμός γενικά, επηρεάζουν το περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό-πολιτιστικό, οικονομικό), αλλά και σε ποιο βαθμό η τοποθεσία και ο χώρος εγκατάστασής μιας ξενοδοχειακής μονάδας επηρεάζουν τη βιωσιμότητά της.

1.1.Περιβάλλον και ανάπτυξη

Τα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι άμεσα συνυφασμένα με την άσκηση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και τις επιπτώσεις τους στα φυσικά οικοσυστήματα και φυσικούς πόρους. Επομένως, ο έλεγχος των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων είναι απαραίτητος για την αντιμετώπιση των προβλημάτων περιβάλλοντος. Για αυτό συχνά η περιβαλλοντική πολιτική θεωρήθηκε αντίθετη ως προς την πολιτική ανάπτυξης των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Η άποψη αυτή επικράτησε τις δεκαετίες του '70 και '80 και χαρακτήρισε τις πολιτικές ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος της εποχής.

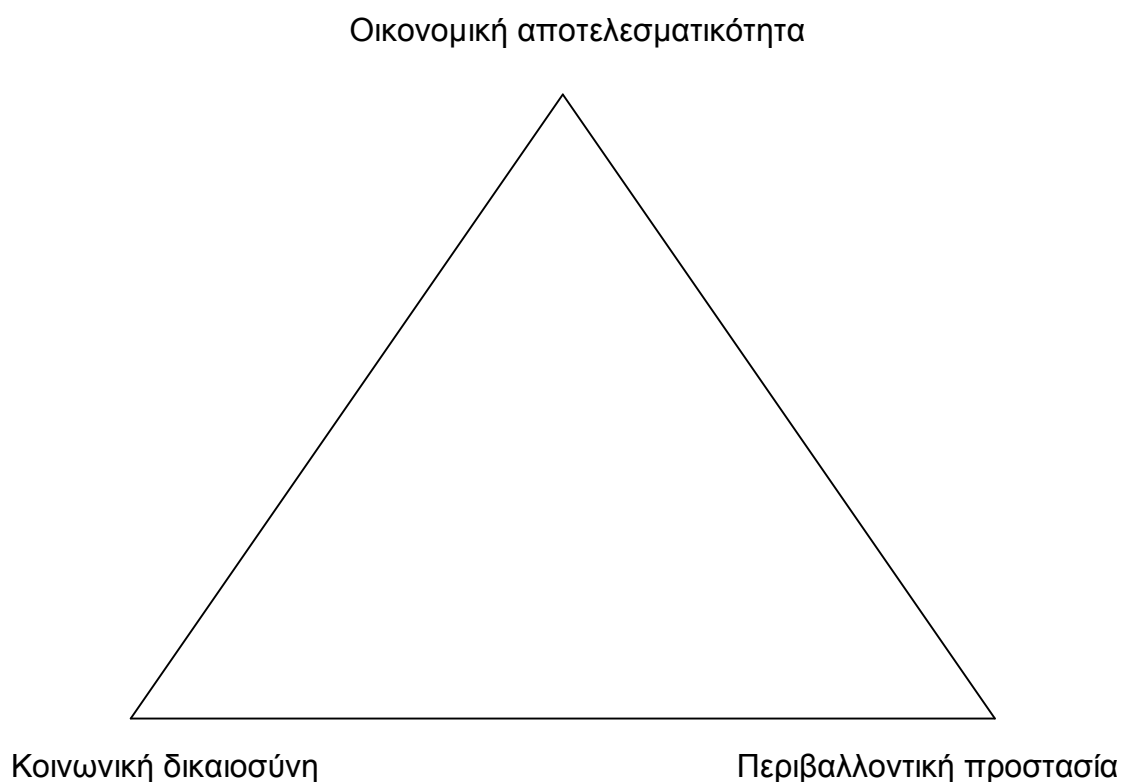
Σταδιακά όμως, η σχέση ανάπτυξης και περιβάλλοντος ξεπέρασε την απλοποιημένη αυτή προσέγγιση και οδηγήθηκε σε μια πιο σύνθετη προοπτική όπου αναγνωρίζεται η δυνατότητα να συμβαδίζει η ανάπτυξη της οικονομίας με την

προστασία του περιβάλλοντος. Η νέα αυτή προοπτική είναι αποτέλεσμα της διαπίστωσης των έντονων αλληλεπιδράσεων μεταξύ ποιότητας του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης πολλών ανθρωπίνων δραστηριοτήτων (π.χ αναψυχή και τουρισμός), όπου η υποβάθμιση του περιβάλλοντος συνεπάγεται αρνητικές επιδράσεις στην ανάπτυξη.

Η σύγχρονη άποψη υπογραμμίζει την ανάγκη ενιαίας πολιτικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος στο πνεύμα μιας πολιτικής «βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης». Ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» περιγράφει «τη διαδικασία μετασχηματισμού όπου η εκμετάλλευση των πόρων, η κατεύθυνση των επενδύσεων, ο προσανατολισμός της τεχνολογικής ανάπτυξης και οι προσαρμογές στο θεσμικό πλαίσιο εναρμονίζονται με τις σημερινές και τις μελλοντικές ανάγκες». Ένας δεύτερος ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης είναι «η οικονομική εκείνη κατάσταση όπου οι απαιτήσεις από το περιβάλλον που τίθενται από τους ανθρώπους και το εμπόριο μπορεί να ικανοποιηθούν χωρίς να μειώνεται η ικανότητα του περιβάλλοντος να παρέχει την ίδια ικανοποίηση και στις μελλοντικές γενεές».

Στο πλαίσιο αυτό μια μακροχρόνια προοπτική για την ανάπτυξη και το περιβάλλον αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Η στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη εστιάζεται στον ισόρροπο συνδυασμό των τριών επί μέρους κυρίαρχων επιδιώξεων : την αποτελεσματικότητα της οικονομίας (economic efficiency), της κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης (social equity) και της προστασίας του περιβάλλοντος (environmental conservation).

Ας σημειωθεί, όμως, ότι πρόκειται περί μιας συνεχούς διαδικασίας εξέλιξης και προσαρμογής, δηλαδή περί μιας δυναμικής ισορροπίας. Σχηματικά, η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιστοιχεί στο κέντρο ενός ισόπλευρου τριγώνου, κορυφές του οποίου είναι οι παραπάνω βασικές επιδιώξεις (διάγραμμα 1.1).

Διάγραμμα 1.1 Σχηματική παράσταση που δείχνει την επίδραση των βασικών επιδιώξεων για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης

1.2.Επιπτώσεις του τουρισμού στον τόπο προορισμού

Οι επιπτώσεις του τουρισμού μπορούν να διακριθούν σε τρεις γενικές κατηγορίες:

- **Φυσικό περιβάλλον–Δομημένο περιβάλλον**

Δηλαδή φυσικά οικοσυστήματα και φυσικοί πόροι όπως: χλωρίδα, πανίδα τοπίο, αέρας, θάλασσα, νερά ΚΑΙ η αρχιτεκτονική κληρονομιά, η δομή, η λειτουργία και δυναμική των ανθρωπίνων οικισμών. Με άλλα λόγια, η συγκεκριμένη κατηγορία αναφέρεται σε μία διαδικασία χρήσης και διαχείρισης φυσικών και ανθρωπογενών πόρων (δομημένο περιβάλλον) σε δεδομένο χώρο.

Οι τουριστικοί πόροι είναι σε μεγάλη έκταση φυσικοί–οικολογικοί. Πολλές δραστηριότητες του τουρισμού ή της υπαίθριας αναψυχής απαιτούν ποικίλους πόρους για να πραγματοποιηθούν, καταναλώνουν ένα μεγάλο φάσμα γήινων ή υδάτινων πόρων με ποικίλα χαρακτηριστικά ως προς την ικανότητα προσαρμογής σε διάφορης έντασης και τύπους τουριστικής χρήσης. Από την άλλη μεριά, οι ιδιότητες και οι συνθήκες του φυσικού–οικολογικού περιβάλλοντος οριοθετούν ορισμένες δυνατότητες και περιορισμούς ή ακόμα και τους όρους ως προς τον τύπο τουριστικής ανάπτυξης.

- **Κοινωνικό περιβάλλον** (θεσμοί, ήθη και έθιμα)

Το κοινωνικό περιβάλλον αναφέρεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες αλληλεπιδράσεις, επικοινωνίες, ανταλλαγές μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων, διαφορετικών πολιτιστικών χαρακτηριστικών.

Η κοινωνική διάσταση εκφράζεται μέσα από ορισμένες δραστηριότητες (π.χ επισκέψεις μνημείων, συμμετοχή σε τοπικές γιορτές κτλ) ή σχήματα συμπεριφοράς (πρότυπα κατανάλωσης, αξιών, αντιλήψεων), που περιλαμβάνουν

διάφορες μορφές επικοινωνίας μεταξύ πληθυσμού υποδοχής (ντόπιων) και επισκεπτών/τουριστών. Επίσης, εκφράζεται με το σύνολο εκείνων των στοιχείων (έθιμα και τρόποι ζωής) που συνιστούν το κοινωνικό γίνεσθαι μιας περιοχής.

- **Οικονομικό περιβάλλον** (τοπική, περιφερειακή και εθνική κλίμακα)

Η οικονομική διάσταση αναφέρεται σε διαδικασίες παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης υπηρεσιών και αγαθών του τουρισμού, οι οποίες εκφράζονται μέσα από μια σειρά ανταλλαγών μεταξύ των καταναλωτών και παραγωγών, προϊόντων και υπηρεσιών. Αγαθά και υπηρεσίες διαφόρων κατηγοριών από διάφορους τομείς διαμορφώνουν το τουριστικό προϊόν, που διατίθεται ενιαίο (ως πακέτο) ή καταναλώνεται μεμονωμένα υπό διάφορες μορφές (π.χ τριήμερη περιήγηση αρχαιοτήτων). Το τουριστικό προϊόν, ως έννοια, είναι από τις πιο δύσκολες να προσδιοριστεί. Περιλαμβάνει από 'χειροπιαστά' αγαθά και φυσικά αντικείμενα (ακτές, ξενοδοχεία), που προσφέρονται στην τουριστική αγορά, μέχρι άυλα αγαθά (υπηρεσίες, οργανωτικά σχήματα, φιλοξενία), που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της τουριστικής εμπειρίας. Οι δύο κύριες κατηγορίες παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση του τουριστικού πακέτου αναφέρονται:

- Στους σχετικούς με το χώρο υποδοχής παράγοντες που διαμορφώνουν την παραγωγική διάσταση (καταλύματα, πόροι έλξης, δίκτυα περιήγησης κτλ)
- Στις εξωτερικές κυρίως επιδράσεις ή τους παράγοντες εκείνους που διαμορφώνουν την καταναλωτική διάσταση (συνθήκες διεθνούς αγοράς, tour operators, marketing κ.α)

Παρατηρούμε, επομένως, ότι οι πολλαπλές επιπτώσεις του τουρισμού προέρχονται από την πολυπλοκότητα της δομής του ως δραστηριότητα, καθώς έχει ισχυρές διασυνδέσεις με διάφορες άλλες οικονομικές δραστηριότητες όπως το εμπόριο, οι μεταφορές, η δόμηση κτλ. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον τουρισμό είναι σε μεγαλύτερο βαθμό κοινωνικοί και πολιτισμικοί παρά οικονομικοί.

Η ανάπτυξη, λοιπόν, οποιασδήποτε δραστηριότητας έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον. Το κύριο ερώτημα είναι κατά πόσο οι επιπτώσεις αυτές είναι σημαντικές και κατά πόσο επιφέρουν δραστικές αλλαγές στη δομή και δυναμική των φυσικών και ανθρωπίνων οικοσυστημάτων. Για αυτό το λόγο και η αξιολόγηση των επιπτώσεων έχει προσελκύσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Η αναζήτηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων του τουρισμού ενέχει δυσκολίες που προέρχονται από το χαρακτήρα του τουρισμού ως συμπλέγματος δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει τη διαμονή, τις μεταφορές, το εμπόριο, τις υπηρεσίες κτλ. Ακόμα, περιλαμβάνει επιπτώσεις στα ήθη και στον τρόπο ζωής των επισκεπτών και του τοπικού πληθυσμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η οικιστική ανάπτυξη που σχετίζεται με την τουριστική δραστηριότητα και μπορεί να συνεπάγεται σημαντικούς κινδύνους υποβάθμισης της ποιότητας του περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα ως προς επιπτώσεις στα ήθη και τον τρόπο ζωής δεν είναι τόσο ο τουρισμός που αποτελεί το ειδικό πρόβλημα, αλλά η αδυναμία ελέγχου και ορθολογικής οργάνωσης της ανάπτυξης αυτής.

1.2.1.Αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτούν οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στους πόρους (π.χ νερό, παραλίες, μνημεία, κτίρια, οικισμοί) κατά τη διαδικασία παραγωγής (π.χ. δημιουργία τεχνιτών παραλίων) ή κατανάλωσής τους. Από μια γενική σκοπιά, οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά μπορεί να ανάγονται σε φυσική φθορά ή λόγω αδυναμίας ουσιαστικής απόλαυσης τους (π.χ λόγω παρουσίας μεγάλου αριθμού επισκεπτών).

1.2.2.Θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον

Οι επιπτώσεις αυτές αναφέρονται τόσο στους επισκέπτες – τουρίστες όσο και στον τοπικό πληθυσμό.

Ο τουρισμός μπορεί να έχει και θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, όπως:

- Συμβολή στην προστασία και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων μιας περιοχής λόγω της τουριστικής ανάπτυξης είτε άμεσα λόγω των έργων και πολιτικής ανάδειξης των πόρων της περιοχής είτε έμμεσα, όπως, για παράδειγμα οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες αναστήλωσης ή αναβάθμισης παραδοσιακών κατοικιών ή η δημιουργία πιέσεων για την προστασία περιβαλλοντικών πόρων.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος γενικότερα λόγω έργων υποδομής που δεν θα κατασκευάζονταν ή θα αργούσαν να κατασκευαστούν ελλείψει τουρισμού.

Στο πλαίσιο εξέτασης των θετικών επιπτώσεων του τουρισμού σε έναν τόπο, δεν πρέπει να παραβλέπεται ο ρόλος του τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη, ιδιαίτερα μάλιστα που για ορισμένες περιοχές με περιορισμένη ανάπτυξη, όπως πολλά μικρά νησιά ή ορεινά χωριά, ο τουρισμός αποτελεί σημαντική ευκαιρία για ανάπτυξη της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας και συγκράτησης του πληθυσμού. Πάντως η θετική ή αρνητική επίδραση είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων όπως το είδος του τουρισμού, οι τοπικές κοινωνίες και οικονομικές δομές, η σχέση τους με την τουριστική δραστηριότητα κ.λ.π.

Παρόλο που σε γενικές γραμμές οι παραπάνω κατηγορίες περιγράφουν τις επιπτώσεις του τουρισμού στον τόπο προορισμού, οι διάφορες μορφές τουρισμού έχουν διαφορετικές επιπτώσεις καθώς ο σκοπός και ο τρόπος αναψυχής διαφέρει, ενώ αντίστοιχα διαφέρουν και τα χαρακτηριστικά των τόπων προορισμού. Οι επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού έχουν αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης διερεύνησης, κυρίως λόγω της ευρύτατης διάδοσης της μορφής αυτής του τουρισμού αλλά και των σημαντικών αρνητικών επιδράσεων που έχει επιφέρει σε πολλούς τόπους προορισμού. Οι επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού συνδέονται κύρια με το μεγάλο αριθμό τουριστών, το είδος των καταλυμάτων που χρησιμοποιείται (μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες), τον τρόπο μετακίνησης, που δεν ευνοεί την πραγματική επαφή του τουρίστα με την τοπική κοινωνία, προκαλεί δε λόγω της κλίμακας της χρησιμοποιούμενης υποδομής σημαντικές αλλοιώσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον (π.χ στην πόλη της Ρόδου, στη Βόρεια Κρήτη κ.α). Καθώς όμως αναπτύσσονται σταδιακά και άλλες μορφές τουρισμού, είναι αναμενόμενο να ενταθεί το ενδιαφέρον και για τις επιπτώσεις των ειδικών μορφών, όπως του επιλεκτικού τουρισμού.

Οι γενικεύσεις ως προς τις επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον είναι ιδιαίτερα παρακινδυνευμένες καθώς οι ιδιαιτερότητες του τόπου, η μορφή του τουρισμού και ο σχεδιασμός του επηρεάζουν δραστικά τη σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, μερικοί παράγοντες που επιδρούν και διαφοροποιούν τις επιπτώσεις του τουρισμού είναι ο τύπος τουρισμού, τα χαρακτηριστικά του τόπου, η ένταση της παρουσίας του τουρισμού κ.τ.λ.

Η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας συχνά έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, των φυσικών και πολιτισμικών τουριστικών πόρων. Η υποβάθμιση αυτή είναι δυνατόν να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην περαιτέρω ανάπτυξη ή και διατήρηση της τουριστικής δραστηριότητας.

Η ανάδραση αυτή αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο πλαίσιο του αυξανόμενου ανταγωνισμού μεταξύ χωρών και μεταξύ περιοχών, αλλά και ευρύτερων αλλαγών στην τουριστική ζήτηση, που φαίνεται να οδηγούν σε αυξανόμενη εξάρτηση από την ποιότητα του περιβάλλοντος.

Καθώς εξυψώνεται η περιβαλλοντική συνείδηση, αλλάζουν οι αξίες και τα ήθη των επισκεπτών και του τοπικού πληθυσμού, καθώς και η αναζήτηση περιβάλλοντος καλύτερης ποιότητας στους τουριστικούς προορισμούς. Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση αυξάνεται ταχέως στην πλευρά της τουριστικής ζήτησης και έχει γίνει ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες για την επιλογή του τόπου προορισμού των διακοπών. Στην πλευρά της τουριστικής προσφοράς, η ποσότητα του προϊόντος (καταλύματα και υπηρεσίες) αλλά και η ποιότητα των περιβαλλοντικών στοιχείων και πόρων εξελίσσεται σε έναν από τους προσδιο-

ριστικούς παράγοντες-κλειδιά στην επιλογή του τόπου των διακοπών. Μια υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος μπορεί να γίνει η αιτία μείωσης της ανταγωνιστικότητας ενός τουριστικού θέρετρου στην τουριστική αγορά. Επίσης, μπορεί να γίνει και το αποτέλεσμα, καθώς η μείωση ανταγωνιστικότητας μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Όλο και περισσότερο, η οικονομική διάσταση (οφέλη και κόστη) του τουρισμού είναι στενά αλληλεξαρτώμενη από την περιβαλλοντική (όφελος και κόστος), σχέση που ισχύει προφανώς περισσότερο για τον τουρισμό από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα.

Πολλοί τουριστικοί προορισμοί στην Ευρώπη έχουν ήδη εμπειρία από τέτοιου είδους υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος λόγω τουριστικής ανάπτυξης που οδήγησε σε πτώση του τουρισμού. Τα προβλήματα αυτά έχουν εμφανιστεί έντονα σε ορισμένες περιοχές που πρώιμα αναπτύχθηκαν ως τουριστικοί πόλοι και είναι στενά συνδεδεμένες με το κυρίαρχο μεταπολεμικό μοντέλο του μαζικού τουρισμού.

Η αυξανόμενη συνειδητοποίηση της ανάγκης για ποιότητα του περιβάλλοντος σε έναν τουριστικό προορισμό επιβάλλει την ανάγκη για σχεδιασμό σε μικρο (τοπικό επίπεδο) και μακρο (περιφερειακό–εθνικό) κλίμακα, με γνώμονα την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την ποικιλία των τοπικών πόρων, προσφέροντας υψηλότερα πρότυπα για υποδομές (δίκτυα εξυπηρέτησης κλπ) και ανωδομή (καταλύματα κτλ). Οι τουρίστες, ο τοπικός πληθυσμός και οι σχετικοί με τον κλάδο φορείς, συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο ότι ο του-

ρισμός βασίζεται για την επιτυχία του στην ποιότητα του περιβάλλοντος υποδοχής.

1.3. Πολιτική προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος

Η πολιτική αυτή έχει ως στόχο την προστασία του περιβάλλοντος σε περιοχές με πλούσιο δομημένο περιβάλλον (συνήθως παραδοσιακοί οικισμοί στην ύπαιθρο ή ιστορικά κέντρα πόλεων). Η προώθηση της είχε τα εξής αποτελέσματα :

- Προβολή του προτύπου μιας τουριστικής ανάπτυξης ήπιας και ενταγμένης στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον.
- Επισήμανση της ανάγκης ελέγχου και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα σε περιοχές με πλούσιους περιβαλλοντικούς ή πολιτιστικούς πόρους.
- Συμβολή στην προώθηση του προτύπου ορισμένων εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως: οικοτουρισμός, πολιτιστικός, αστικός τουρισμός, τουρισμός στο ύπαιθρο.
- Οδηγεί στη διαμόρφωση ειδικών πολιτικών για τη διαχείριση και τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.0.Γενικά

Τα κοινωνικά ζητήματα τα οποία επηρεάζονται από τη λειτουργία των επιχειρήσεων που σχετίζονται με το τουριστικό προϊόν (ξενοδοχεία, τουριστικά πρακτορεία, αεροπορικές εταιρείες κτλ) είναι τα εξής:

2.1.Κοινωνική δομή

Αλλάζουν τόσο τα χαρακτηριστικά όσο και οι λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας. Οι αλλαγές είναι περισσότερο εμφανείς σε περιοχές της υπαίθρου. Οι περισσότερες αλλαγές σε αυτές τις περιοχές σχετίζονται με την επικράτηση παραγωγικών δομών που συνδέονται με τον τουρισμό και άμεσα ή έμμεσα οδηγούν στη διαμόρφωση μιας νέου τύπου «αστικοποιημένης» κοινωνικής δομής, όπου ο τουρισμός κυριαρχεί σε όλα τα επίπεδα (δραστηριότητες, παραγωγική δομή, απασχόληση, λειτουργίες κτλ).

2.2.Επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα

Τα υψηλά εισοδήματα και η μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή των τουριστικών επαγγελματιών οδηγεί σε έντονη επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα, με τελικό στόχο την απασχόληση στον τουρισμό ή σε επαγγέλματα σχετιζόμενα με αυτόν. Η πρώτη επίπτωση αυτής της τάσης είναι η διάχυση των εισοδημάτων

του τουρισμού σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού, ενώ η δεύτερη είναι η σταδιακή, άμεση ή έμμεση, εγκατάλειψη κλάδων όπως η γεωργό-κτηνοτροφία, η βιομηχανία, με παράλληλη στροφή στον τουρισμό. Η κινητικότητα αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής στους νέους και τις γυναίκες, αλλά τείνει να αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της κοινωνικής δομής των τουριστικών περιοχών, ιδιαίτερα στα πρώτα στάδια ανάπτυξής τους.

2.3.Το πλαίσιο και τα αποτελέσματα της επικοινωνίας των ντόπιων με τους τουρίστες

Η επικοινωνία των ντόπιων με τους τουρίστες συγκέντρωσε το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών του τουριστικού φαινομένου ως ένα σημαντικό παράδειγμα των επιπτώσεων του τουρισμού στην κοινωνική συμπεριφορά και τις αντιλήψεις και αξίες των ντόπιων. Αρχικά έχει επισημανθεί ότι το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται αυτή η επικοινωνία επηρεάζεται από τον τύπο ανάπτυξης του τουρισμού, τις «εμπορικές» διαστάσεις αυτής της συνάντησης, τις διαφορές των πολιτισμικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των τουριστών και των ντόπιων κτλ. Σε ό,τι αφορά στα αποτελέσματα, αυτά συνδέονται άμεσα με το στάδιο ανάπτυξης, άρα και μαζικοποιήσεις, του τουρισμού.

2.4.Αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα

Η συνολικότερη στροφή των κοινωνιών όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός σε παραγωγικές δομές και τρόπο ζωής με χαρακτηριστικά αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού, επιφέρει τελικά σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, στα

ήθη και στα έθιμα. Τέτοιες αλλαγές έχουν παρατηρηθεί στις σχέσεις των δύο φύλλων, στον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς, στην εκτίμηση της τοπικής παράδοσης, στα έθιμα, στις σχέσεις ανάμεσα σε άτομα της ίδιας κοινότητας κτλ. Οι αλλαγές αυτές προκαλούνται άμεσα ή έμμεσα από τις νέες παραγωγικές και κοινωνικές δομές οι οποίες εγκαθιδρύονται στις τουριστικές περιοχές της υπαίθρου και έχουν «αστικά» χαρακτηριστικά.

2.5.Εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης

Η ανάπτυξη οργανωμένων υποδομών και υπηρεσιών τουρισμού οδηγεί σε συστηματική προώθηση των εμπορικών χαρακτηριστικών του τομέα, με στόχο την εξυπηρέτηση του τουρίστα-καταναλωτή, ιδιαίτερα αυτού που επιλέγει τα οργανωμένα «πακέτα» ταξιδιών. Στα πλαίσια αυτά, μορφές του τοπικού πολιτισμού (πολιτιστικές εκδηλώσεις, βιοτεχνικά προϊόντα, χειροτεχνήματα κτλ) μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα και πωλούνται στους τουρίστες ως δείγμα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης. Πολύ συχνά τα προϊόντα αυτά είναι χαμηλής ποιότητας και δεν αποδίδουν πιστά τα πραγματικά χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή του πολιτισμού.

2.6.Μεθοδολογική προσέγγιση κοινωνικού περιβάλλοντος και τουρισμού

2.6.1.Γενική προσέγγιση

Σε ό,τι αφορά τη σχέση του τουρισμού με το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον, διαπιστώνεται γενικά σχετική πολυπλοκότητα και δυσκολία στις μεθοδολογικές προσεγγίσεις αξιολόγησης και στη διαμόρφωση σαφών απαντήσεων σε ζητήματα ως προς την 'εκπολιτιστική αξία' του τουρισμού, ως προς την επίδραση και συμβολή του στη διατήρηση και αναβάθμιση του κοινωνικού περιβάλλοντος, καθώς και ως προς τις επιπτώσεις στις διαδικασίες αποδοχής προτύπων και αξιών που αποδυναμώνουν τα στοιχεία που συγκροτούν τη συλλογική εθνική ή τοπική ταυτότητα (ιστορική συνείδηση και γνώση, έθιμα–τελετές, συλλογική κοινωνική δράση και επικοινωνία κτλ).

Το πλαίσιο για μια γενική προσέγγιση σε διεθνές επίπεδο των κοινωνικών πολιτιστικών επιπτώσεων στηρίζεται στην άποψη ότι η κατανόηση του φαινομένου επιβάλλει την τοποθέτησή του στα ιστορικά πλαίσια που πραγματοποιείται, στη διασύνδεση του με το σύνολο των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων. Πρόσθετα, απαιτεί παράλληλη εξέταση του φαινομένου σε πολλά γεωγραφικά επίπεδα, για να διαπιστωθούν οι μεταξύ χωρών διαφορές στον τρόπο αύξησης του τουρισμού και στα ουσιαστικά αίτια διαφοροποίησης και διαμόρφωσης των τουριστικών ροών. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να στηριχτεί σε διάφορες θεωρίες ανάπτυξης, όπως π.χ στο πλαίσιο των θεωριών εξάρτησης–αλληλεξάρτησης και σε αυτό των αναπτυξιακών σχέσεων κέντρου–

περιφέρειας. Ακόμα, και ειδικότερα το τουριστικό φαινόμενο, θα μπορούσε να ειδωθεί στο πλαίσιο του όλου πλέγματος άνισων οικονομικών ανταλλαγών μεταξύ εξαρτημένων και μη χώρων.

Οι κοινωνικό–πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού σε συγκεκριμένο **γεωγραφικό επίπεδο** επηρεάζονται από πληθώρα παραγόντων ή μεταβλητών, που χαρακτηρίζουν αφενός τους **τουρίστες** και αφετέρου τον **τόπο υποδοχής**.

Στην περίπτωση των τουριστών, οι παράγοντες αφορούν μεγέθη (αριθμός τουριστών σε σχέση με τον τοπικό πληθυσμό), τύπους (ως προς ασκούμενες δραστηριότητες), χρόνο παραμονής, καθώς και τα διαφορετικά φυλετικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των τουριστών και των ντόπιων.

Στην περίπτωση του τόπου υποδοχής, οι κύριοι παράγοντες επιδράσεως αναφέρονται στο γενικότερο επίπεδο ανάπτυξης της τοπικής/περιφερειακής οικονομίας (και βαθμού εξάρτησης από τον τουρισμό), στα φυσικά χαρακτηριστικά ανάπτυξης και ένταξης της τουριστικής υποδομής και ανωδομής, στον βαθμό συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στην τουριστική παραγωγή και κατανάλωση, και στην εμβέλεια της τοπικής κουλτούρας.

Κατά άλλη ανάλυση, οι κοινωνικοπολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού σε συγκεκριμένο γεωγραφικό επίπεδο χώρας ή περιφέρειας μπορεί να θεωρηθούν ως αποτελέσματα διαφορετικών τρόπων και τύπων: **οργάνωσης** και **ελέγχου** τουριστικού προϊόντος και **ένταξης** του στον οικονομική και κοινωνική δομή του συγκεκριμένου χώρου.

Κάτω από το πρίσμα αυτό θα καθοριζόταν, μεταξύ άλλων, και το πως τα διάφορα σχήματα συμπεριφοράς και κατανάλωσης των ξένων τουριστών επηρεάζουν την πολιτιστική συμπεριφορά των ντόπιων, είτε μέσω απευθείας ατομικών επαφών επικοινωνίας είτε μέσω του συνολικού περιβάλλοντος και των σχέσεων που δημιουργούν φορείς και παράγοντες όπως οι πολυεθνικές τουριστικές επιχειρήσεις και τα ειδικά κέντρα εγκατάστασης ξένων τουριστών.

Οι παραπάνω φορείς θεωρούνται ως παράγοντες μεταφοράς σχημάτων κατανάλωσης και συμπεριφοράς, αλλά επίσης ένα ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία πολιτιστικών μετασχηματισμών παίζουν ορισμένες ντόπιες κοινωνικές ομάδες της αστικής τάξης, που, έχοντας υιοθετήσει ξένα πρότυπα, τα προωθούν στο ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον. Η αρχή του επηρεασμού μέσω της επίδειξης (*demonstration effect*) στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί να εξηγήσει παρά μόνο να περιγράψει τέτοιες καταστάσεις. Εξάλλου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αρχή αυτή όταν υποθεθεί ότι λειτουργεί ως ένας μηχανισμός ελέγχου και επηρεασμού για τη διατήρηση και εδραίωση των εξαρτησιακών σχέσεων μιας χώρας.

2.6.2.Μεθοδολογικό πλαίσιο προσέγγισης

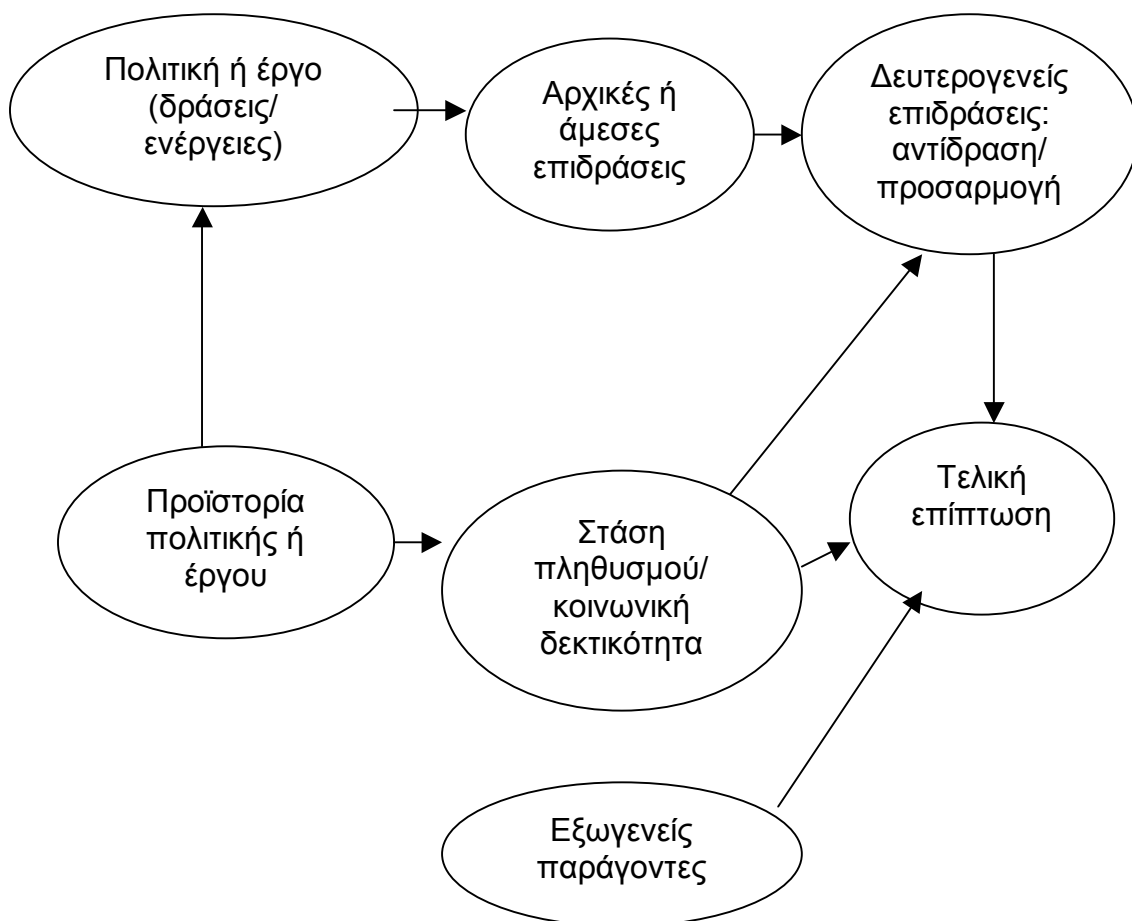
Οι μέθοδοι μέτρησης των κοινωνικών επιπτώσεων του τουρισμού ασχολούνται όχι μόνο με την μέτρηση αυτών καθαυτών των επιπτώσεων, αλλά υπεισέρχονται και στο ζήτημα 'ποιός χάνει και ποιός κερδίζει', τεχνική η οποία ομαδοποιεί την κοινωνία σε ωφελούμενους και ζημιωμένους, με ευέλικτες διαδικασίες μέτρησης.

Σε **θεωρητικό** επίπεδο, μια διάκριση των διαφόρων μεθόδων ή μοντέλων καθορισμού κοινωνικών επιδράσεων μπορεί να γίνει, κατά τον **Carley (1980)** στις επόμενες τέσσερις κατηγορίες:

- Τα μοντέλα που οργανώνονται προγραμματικά.
- Τα μοντέλα που στοχεύουν σε κοινωνικούς στόχους.
- Τα μοντέλα που αναπτύσσονται σε σχέση με τις αντιδράσεις των ατόμων στη διάρκεια μιας εξεταζόμενης περιόδου.
- Τα μοντέλα που ελέγχουν μια θεωρητική υπόθεση.

Όμως, στην **πράξη**, οι διάφορες μέθοδοι του προσδιορισμού κοινωνικών επιπτώσεων έχουν εφαρμοστεί στις πλείστες περιπτώσεις **ad hoc** ή κατά περίπτωση και όχι ως μέρος ενός γενικού σχεδίου. Γενικά, χρησιμοποιούνται ποσοτικά δεδομένα σχετικά με κοινωνικό-οικονομικά μεγέθη, ενώ γίνεται επίσης χρήση ποιοτικών/υποκειμενικών δεδομένων, που συλλέγονται μέσω συνεντεύξεων από το κοινό καθώς και από εμπειρογνώμονες, εκπροσώπους φορέων, πολιτικούς κτλ. Όπως αναφέρεται και αλλού (**Burdge 1994**), οι κοινωνικές επιπτώσεις είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν και για αυτό συχνά αιτιολογούνται με κοινωνικούς δείκτες ή μετρήσεις 'ποιότητας ζωής'.

Η δόμηση ενός βασικού μοντέλου κοινωνικών επιπτώσεων επιχειρήθηκε αρχικά από τον **Wolf (1974)** και επεκτάθηκε αργότερα από τον ίδιο (**1977**). Ο Wolf περιγράφει τις φάσεις, τους παράγοντες επιρροών και την επίδραση μιας πολιτικής ή ενός έργου στον κοινωνικό-οικονομικό ιστό, φάσεις που διαγράφονται όπως στο **Διάγραμμα 2.1**.

Διάγραμμα 2.1 Το μοντέλο της μέτρησης κοινωνικών επιπτώσεων κατά τον Wolf

- **Προϊστορία:** Το 'έργο' μπορεί να είναι προϊόν μιας ευρύτερης πολιτικής που έχει μια προϊστορία, δηλαδή να είναι η 'απάντηση' ή 'λύση' σε ένα προϋπάρχον πρόβλημα. Η προϊστορία (οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική, μορφωτική κτλ υποδομή) επηρεάζει την κοινωνική δεκτικότητα.
- **Άμεσες επιδράσεις:** Αυτές ορίζονται ως αλλαγές που πραγματοποιούνται στις μεταβλητές που περιγράφουν την αρχική κατάσταση και είναι προϊόν της εκτέλεσης του έργου.
- **Κοινωνική δεκτικότητα:** Είναι βασικά θέμα κουλτούρας και στάσης του πληθυσμού και σχετίζεται με τη φάση της 'προϊστορίας' και με τη φά-

ση της 'προσαρμογής', στο ότι καθορίζεται από την πρώτη και επηρεάζει, παράλληλα με εξωγενείς παράγοντες, τη δεύτερη.

- **Προσαρμογή:** Αυτή ορίζεται ως οι δευτερογενείς επιδράσεις που ακολουθούν τις άμεσες. Η φύση αυτών των επιδράσεων διαφέρει από ομάδα σε ομάδα. Η προσαρμογή επηρεάζεται σαφώς από παράγοντες εξωγενείς προς την πολιτική, την 'προϊστορία' και την 'κοινωνική δεκτικότητα' που χαρακτηρίζουν τις διάφορες ομάδες.
- **Αποτέλεσμα:** Αυτή είναι η τελική φάση επίδρασης του έργου, που άλλοτε είναι θετική και άλλοτε παίρνει τη μορφή της κοινωνικής αντίδρασης.

Ένα άλλο σχετικό μοντέλο για τον προσδιορισμό των κοινωνικών επιπτώσεων προτείνει ο **Sassone (1997)**. Εδώ εξετάζονται οι παρακάτω τέσσερις κατηγορίες επιδράσεων:

- **Δημογραφικές επιδράσεις:** Αυτές περιλαμβάνουν τη μεταβολή στον πληθυσμό και στο εργατικό δυναμικό, τις επιδράσεις του πολλαπλασιαστή απασχόλησης, ζητήματα μετεγκατάστασης επιχειρήσεων (προς τα έσω και έξω) και μεταβολών στη σύνθεση και χωρική διάρθρωση του πληθυσμού.
- **Κοινωνικό-οικονομικές επιδράσεις:** Αυτές περιλαμβάνουν τις μεταβολές στο εισόδημα στον εισοδηματικό πολλαπλασιαστή, στη κατανομή και στη φορολογία.
- **Θεσμικές επιδράσεις:** Αυτές περιλαμβάνουν τη μεταβολή στη ζήτηση για τοπικές οικονομικές και διοικητικές υπηρεσίες, π.χ. για την υποστήριξη υποδομών (όπως οικιστική, εκπαιδευτική, αστυνομική, ύδρευση).

σης–αποχέτευσης, υγείας κ.α), καθώς και αντίστοιχες μεταβολές στους σχετικούς προϋπολογισμούς των υπευθύνων υπηρεσιών.

- **Ψυχολογικές και κοινωνικές επιδράσεις:** Αυτές νοούνται συνήθως ως μεταβολές στις μη μετρήσιμες όψεις της ζωής, όπως η κοινωνική συνοχή, η αγάπη για τον τόπο, οι δεσμοί επικοινωνίας και φιλίας και τα αντίστοιχα δίκτυα επικοινωνίας τοπικού επιπέδου.

Τέλος, τα συμπεράσματα που εξάγονται από τα διάφορα μοντέλα προσδιορισμού κοινωνικών επιπτώσεων συχνά υφίστανται διαδικασίες κοινωνικών προβολών και προβλέψεων. Γι'αυτό το σκοπό χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι ή τεχνικές, όπως η μέθοδος των Σεναρίων και η μέθοδος 'Δελφοί', με την οποία επιχειρείται η διασταύρωση των επιδράσεων.

Από μεθοδολογική άποψη μπορούν να διακριθούν δύο γενικοί τύποι προσεγγίσεων των κοινωνικό – πολιτιστικών επιπτώσεων του τουρισμού.

α.Ολιστική προσέγγιση–ανάλυση συστημάτων.

Οι τουριστικές αλληλεπιδράσεις εξετάζονται στο πλαίσιο ενός 'διαπολιτιστικού σχήματος επαφών', όπου ερευνώνται οι εξής παράγοντες:

- Οι τύποι τουριστών ή τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Το χωρικό–χρονικό–επικοινωνιακό πλαίσιο.
- Ο ρόλος πολιτιστικών διαμεσολαβητών ή μεσιτών.

Οι αλλαγές ή τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις παραπάνω αλληλεπιδράσεις εξετάζονται υπό το πρίσμα:

- Πρώτον, μιας αλληλουχίας αναπτυξιακών φάσεων και **διαδοχικών καταστάσεων**, όπως: **ευφορία–απάθεια–ερεθισμός–ανταγωνισμός**

- Δεύτερον, των **εναλλακτικών** αντιδράσεων ή **ταυτόχρονων** καταστάσεων (την **ίδια** χρονική περίοδο), όπως: α) ευνοϊκή ενεργητική υποστήριξη, β) ευνοϊκή απλή αποδοχή, γ) δυσμενής σιωπηρή ανοχή, δ) δυσμενής ενεργητική αντίσταση ή ε) παθητική στάση.

β. Ad hoc προσεγγίσεις σε επιμέρους τομείς κοινωνικών επιπτώσεων.

Μια **πρώτη κατηγορία** προσεγγίσεων που εφαρμόζεται συχνά είναι η **ανάλυση των αντιλήψεων**, είτε τουριστών είτε του τοπικού πληθυσμού είτε ειδικών εμπειρογνομόνων, και η καταγραφή απόψεων ως προς τις επιπτώσεις του τουρισμού στο πολιτιστικό–κοινωνικό περιβάλλον.

2.7. Μέθοδος των τελικών περιβαλλοντικών ορίων

Η μέθοδος αυτή, παρουσιάζεται ως ένα εργαλείο σχεδιασμού για αειφόρο ανάπτυξη και ως μέσο περιβαλλοντικής–οικολογικής προσέγγισης σε διάφορα αναπτυξιακά σχέδια και προγράμματα επενδύσεων σε ξενοδοχεία. Η μέθοδος των Τελικών Περιβαλλοντικών Ορίων έχει ως θεωρητική βάση ποσοτικές τεχνικές, οι οποίες εφαρμόστηκαν στον πολεοδομικό σχεδιασμό για να αξιολογηθούν και να προσδιοριστούν οι πλέον κατάλληλες περιοχές ανάπτυξης ή επεκτάσεις των πόλεων, χωρίς υπέρβαση των ορίων χωρητικότητας, που συνεπάγεται υψηλό κόστος.

Η ανάλυση με τη μέθοδο των Τελικών Περιβαλλοντικών Ορίων βοηθά στη διακρίβωση των ορίων της ανάπτυξης των ξενοδοχείων και στην εκτίμηση των συνεπειών από την υπέρβαση των ορίων αυτών. Είναι μια μέθοδος που αναγνωρίζει παράγοντες εξωγενείς και ενδογενείς, παράγοντες που προσδιορίζονται

από τις απαιτήσεις και τα όρια αντοχής του φυσικού περιβάλλοντος και στηρίζεται στις ακόλουθες τρεις παραδοχές.

- **Παραδοχή A:** Τα απόλυτα περιβαλλοντικά όρια εκφράζουν και οριοθετούν περιορισμούς για συγκεκριμένους τύπους ή είδη ανάπτυξης. Αποκλίσεις, υπερβάσεις ή αλλαγές που επέρχονται σε οριοθετήσεις του είδους της ανάπτυξης ασκούν συνήθως ζημιές σε ορισμένους περιβαλλοντικούς πόρους ή/και οδηγούν σε μη ανατρέψιμες καταστάσεις. Οι τέσσερις επιμέρους τύποι ανάλυσης που ακολουθούνται στη μέθοδο ανταποκρίνονται στις τέσσερις περιβαλλοντικές διαστάσεις, υποδεικνύοντας τα τελικά όρια ή της οριακές γραμμές ως προς τις δυνατές θέσεις, την κλίμακα, τους τύπους (ποιοτική διάσταση) και ως προς τις χρονικές επιλογές συγκεκριμένων αναπτυξιακών παρεμβάσεων. Προσδιορίζουν, με άλλα λόγια, έναν ασφαλή χώρο επιλογής για τα διάφορα είδη ανάπτυξης που πραγματοποιούνται ή αναμένεται να πραγματοποιηθούν σε μια περιοχή.
- **Παραδοχή B:** Η διαπίστωση των εν δυνάμει περιβαλλοντικών απειλών/κινδύνων από την ανάπτυξη στην οικονομική και οικολογική ωφελιμότητα των φυσικών πόρων είναι δυνατή μέσω της ανάλυσης και συσχέτισης μεταξύ του συγκεκριμένου πλέγματος αναπτυξιακών μορφών, δραστηριοτήτων ή υπηρεσιών αφενός και του υπάρχοντος δυναμικού σε φυσικούς πόρους της εξεταζόμενης περιοχής αφετέρου. Βασική προϋπόθεση για την οριοθέτηση των αποφασιστικών περιβαλλοντικών ορίων είναι η ακριβής διατύπωση της σειράς των διάφορων αναπτυξιακών μορφών ή δραστηριοτήτων και υπηρεσιών μαζί με τα χαρακτηριστικά τους (π.χ πρότυπα κατασκευής, τεχνολογικός εξοπλισμός κ.α). Η ανάλυση στην προκειμένη περίπτωση μπορεί να υποβοηθηθεί από τη χρήση μητρών. Η διαπίστωση, μέσω της α-

νάλυσης των σχέσεων, των 'εν δυνάμει περιβαλλοντικών κινδύνων' συνιστά τη βάση για διαπίστωση σειράς κριτηρίων που προσδιορίζουν τα αποφασιστικά περιβαλλοντικά όρια.

- **Παραδοχή Γ:** Τα απόλυτα περιβαλλοντικά όρια μπορεί να προσδιοριστούν από την εξέταση και συσχέτιση αφενός των αποτελεσμάτων ή συμπερασμάτων της ανάλυσης των σχέσεων που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παραδοχή και αφετέρου της καταγραφής και του υπολογισμού των περιβαλλοντικών πόρων του εξεταζόμενου χώρου.

Ένας τέτοιος υπολογισμός εκφράζεται με διαβαθμίσεις χαρακτηριστικών στοιχείων και ιδιοτήτων των περιβαλλοντικών πόρων, που αναφέρονται στη 'μοναδικότητα', τις πραγματοποιούμενες μεταβολές ή 'μετασχηματισμού' και την ικανότητα 'αντίστασης' των πόρων, σε συνδυασμό με τη διακρίβωση της 'βιολογικής σημασίας' τους. Ειδικότερα διευκρινίζονται τα ακόλουθα σε σχέση με τα παραπάνω:

- **Η μοναδικότητα** προσδιορίζεται από τη συχνότητα ύπαρξης και εμφάνισης ενός φυσικού περιβαλλοντικού στοιχείου στην εξεταζόμενη περιοχή καθώς και από τη χωρική διαφοροποίηση του.
- **Ο μετασχηματισμός** δείχνει την έκταση των μεταβολών ή αλλαγών που έχουν επέλθει στους πόρους σε σχέση με την αρχική τους κατάσταση.
- **Η αντίσταση** ενός περιβαλλοντικού πόρου και των χαρακτηριστικών στοιχείων του αναφέρεται στην ικανότητα αντοχής που παρουσιάζει, στο βαθμό που μπορεί να αντισταθεί επιτυχώς στις διάφορες πιέσεις ή αρνητικές επιδράσεις. Δείχνει επίσης την ικανότητα να αυτοανανεωθεί ή να επανέλθει

την αρχική κατάσταση ή να 'συνυπάρξει' με τις διαμορφούμενες αναπτυξιακές καταστάσεις.

- **Η βιολογική σημασία και η έννοια** ενός περιβαλλοντικού πόρου και των χαρακτηριστικών του στοιχείων αποκαλύπτεται ή υποδεικνύεται από τον ενεργό ρόλο που ασκεί στη διατήρηση της οικολογικής διαδικασίας ή στη στήριξη και λειτουργία των πόρων του οικοσυστήματος.

2.8.Πλαίσιο χωρικών θεωρητικών προσεγγίσεων ή χωρικής ανάλυσης

2.8.1.Κριτήρια επιλογής της τοποθεσίας και του χώρου εγκατάστασης μιας ξενοδοχειακής μονάδας.

Καταρχήν οι έννοιες 'τοποθεσία' και 'χώρος εγκατάστασης' είναι έννοιες που πρέπει να διακρίνονται. Η επιλογή της τοποθεσίας θα πρέπει να γίνεται από διάφορες γεωγραφικές περιοχές. Όταν γίνει η επιλογή της τοποθεσίας τότε μέσα σε αυτήν εντοπίζονται και αξιολογούνται διάφοροι χώροι εγκατάστασης. Για παράδειγμα ένας επιχειρηματίας επιλέγει να χτίσει το νέο του ξενοδοχείο στο νησί της Ρόδου επιλέγοντας ως χώρο εγκατάστασης την περιοχή Φαληράκι.

Τα κριτήρια που πρέπει να ακολουθηθούν προκειμένου να γίνει σωστή επιλογή της τοποθεσίας για τη δημιουργία ή την εξαγορά μιας ξενοδοχειακής μονάδας είναι πολλά και σημαντικά. Καταρχήν η νέα επιχειρηματική επένδυση θα πρέπει να δημιουργηθεί σε τουριστικούς προορισμούς οι οποίοι να διαφημίζονται και να

είναι γνωστοί στο ευρύ κοινό. Για το λόγο αυτό σημαντικό ρόλο για τη σωστή επιλογή της τοποθεσίας παίζουν οι Tour operators (οργανωτές διακοπών) μιας και είναι αυτοί οι τουριστικοί οργανισμοί που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη ζήτηση του τουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα.

Ένα δεύτερο κριτήριο είναι η προσβασιμότητα των επισκεπτών στον τόπο προορισμού. Το κυριότερο μέσο μεταφοράς τουριστών στην Ελλάδα είναι το αεροπλάνο. Για το λόγο αυτό η ύπαρξη αεροδρομίου είναι απαραίτητη για τη βιωσιμότητα μιας ξενοδοχειακής μονάδας.

Ένα τρίτο κριτήριο είναι η ύπαρξη μιας οργανωμένης διοικητικής δομής τόσο κρατικής όσο και ιδιωτικής. Για παράδειγμα η ύπαρξη άρτιου οδικού δικτύου, τα καλοδιατηρημένα ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία, η σωστή οργάνωση των συγκοινωνιών είναι ορισμένα κριτήρια ζωτικής σημασίας για την σωστή επιλογή τοποθεσίας. Τέλος, το φυσικό περιβάλλον (ακτές, καθαρές θάλασσες, δάση κ.α) πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη στην επιλογή τοποθεσίας για τη δημιουργία ξενοδοχείου.

Αφού λοιπόν επιλεγεί η τοποθεσία στην οποία θα κτιστεί το νέο ξενοδοχείο το επόμενο βήμα είναι να αξιολογηθούν με λεπτομέρειες ένας ή περισσότεροι χώροι εγκατάστασης του επιχειρηματικού σχεδίου. Βασικό κριτήριο για την επιλογή χώρου εγκατάστασης είναι σε τι εθνικότητας πελάτες αναφέρεται το ξενοδοχείο.

Για παράδειγμα, εάν επιλέξουμε ως τοποθεσία δημιουργίας της ξενοδοχειακής μονάδας τη Ρόδο και η νέα επένδυση προορίζεται σε άγγλους πελάτες τότε ο

κυριότερος χώρος εγκατάστασης του ξενοδοχείου θα είναι η περιοχή Φαληράκι, η οποία προσελκύει παραδοσιακά άγγλους τουρίστες. Ο βασικότερος λόγος επιλογής της συγκεκριμένης περιοχής είναι ότι οι ξενοδοχειακές μονάδες που υπάρχουν στην περιοχή έχουν εξειδικευτεί στην παροχή υπηρεσιών σε άγγλους τουρίστες. Έπειτα, η συγκεκριμένη περιοχή έχει μεγάλη ζήτηση στην αγγλική αγορά, αφού οι άγγλοι την επισκέπτονται πολλές δεκαετίες και γνωρίζουν τις φυσικές ομορφιές της περιοχής αλλά και την ποιότητα των καταλυμάτων. Τέλος, οι Tour Operators προωθούν και διαφημίζουν την περιοχή στην αγγλική αγορά ως ο καταλληλότερος προορισμός πάνω στο νησί της Ρόδου.

Ένα δεύτερο εξίσου σημαντικό κριτήριο για την επιλογή χώρου εγκατάστασης είναι η απόσταση του ξενοδοχείου από την κοντινότερη προσβάσιμη παραλία και από το αεροδρόμιο. Επίσης, βασικό ρόλο παίζει και η ύπαρξη οδικού δικτύου κοντά στο ξενοδοχείο. Τέλος, η ύπαρξη άρτιου υδρευτικού και αποχετευτικού δικτύου αποτελεί προϋπόθεση για τη σωστή επιλογή του χώρου εγκατάστασης.

2.8.2.Γενική προσέγγιση στις θεωρίες επιλογής του τόπου εγκατάστασης μιας ξενοδοχειακής μονάδας

Οι θεωρίες του τόπου εγκατάστασης των ξενοδοχειακών μονάδων έχουν πάρει στην εξέλιξη τους διάφορες μορφές, που αναφέρονται π.χ στην ελαχιστοποίηση του μεταφορικού κόστους ή σε μαθητικοποιημένες τεχνικές γραμμικού προγραμματισμού. Οι θεωρίες αυτές είναι ουσιαστικά κανονιστικά υποδείγματα που

ως επί του πλείστον στηρίζονται στις θεωρίες της επιχείρησης και στην έννοια μεγιστοποίησης του κέρδους.

Τα σχετικά μοντέλα φαίνεται να αγνοούν ή να μην μπορούν να ενσωματώσουν ορισμένους παράγοντες της σύγχρονης οικονομικής ζωής, όπως την τεχνολογική πρόοδο και τη συγκέντρωση του βιομηχανικού κεφαλαίου και της παραγωγής σε πολυεθνικούς πλέον σχηματισμούς, σε μια πορεία παγκοσμιοποίησης της παραγωγής.

Από τις σχετικές με τον τουρισμό μελέτες (Christaller 1974, Von Boeventer 1967, Rajotte 1975, Miossec 1977), μπορεί να εξαχθούν τα έξης συμπεράσματα:

Η τουριστική δραστηριότητα δεν είναι καθαρά περιφερειακή δραστηριότητα, δηλαδή δραστηριότητα που έλκεται σε ακραίες περιφερειακές θέσεις. Οι κατανομές και το μέγεθος συγκέντρωσης εξαρτάται από την τουριστική πελατεία, τους τουριστικούς πόρους που διατίθενται και τη διάρθρωση των δικτύων τουριστικής διακίνησης.

Ο διεθνείς τουρισμός, ή τουρισμός των αλλοδαπών, **διαφοροποιείται από τον εσωτερικό τουρισμό** και τα σχήματα διακοπών υπαίθριας αναψυχής του πληθυσμού της χώρας. Σύμφωνα με ορισμένες εμπειρικές αναλύσεις το χωρικό σχήμα του τουρισμού διαμορφώνεται στα πλαίσια ενός λειτουργικού συστήματος που περιλαμβάνει τις αγορές, τα ταξιδιωτικά δίκτυα και τους πόρους που σχηματίζουν δικές τους διακρισιμες ζώνες, όπου η θέση του τουριστικού εξο-

πλισμού καθορίζεται από τις αρχές χρησιμότητας και τις διαφορετικές γαιοπροσόδους θέσεως. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο και με αναφορά στην περιφέρεια του Quebec περιγράφεται η δυναμική των δύο διαφορετικών καταστάσεων που επηρεάζει τη θέση-εγκατάσταση της υποδομής του τουρισμού και της υπαίθριας αναψυχής αντίστοιχα. Στην πρώτη περίπτωση εμφανίζεται ένα πιο στατικό αναπτυξιακό πλέγμα συγκέντρωσης των τουριστικών εγκαταστάσεων σε κεντρικές θέσεις, ενώ στη δεύτερη ένα δυναμικά εξελισσόμενο πλέγμα, με διασπορά των εγκαταστάσεων μέσα σε ζώνες που περιβάλλουν διαδοχικά το κέντρο.

2.9.Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων

2.9.1.Γενικά

Κατ'αρχήν πρέπει να επισημανθεί ότι η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στοχεύει στην ορθολογική αντιμετώπιση και αξιοποίηση των περιβαλλοντικών πόρων μέσω εκείνων των χρήσεων, κατανομών (χωρικών, κοινωνικοοικονομικών) που επιτυγχάνουν την καλύτερη δυνατή εξισορρόπηση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας.

Η Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Environment Impact Assessment) κατά βάση στοχεύει στην αριστοποίηση της κατανομής των οικονομικών πόρων, ώστε να επιτυγχάνεται ανατροφοδοτούμενη ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος σε περιπτώσεις επιλογής ή εφαρμογής πολιτικών, σχεδίων, προγραμμάτων ή έργων.

Αυτό απαιτεί την αξιολόγηση και αποτίμηση της αξίας πολλών παραγόντων που με μία στενότερη οικονομική ανάλυση δε θα μπορούσαν να συνεκτιμηθούν. Επιστρατεύει μεθόδους που βασίζονται σε αντικειμενικές αλλά και σε υποκειμενικές εκτιμήσεις ή απόψεις, ενώ το κλειδί της επιτυχίας βρίσκεται στο πόσο οι εκτιμήσεις αυτές χαίρουν κοινής αποδοχής και είναι εφαρμόσιμες από πλευράς κόστους και ωφελειών.

Οι διάφορες **μέθοδοι** προσέγγισης περιβαλλοντικών επιπτώσεων καλύπτουν όλες τις **κατηγορίες** παρεμβάσεων που πραγματοποιούνται είτε στο ανθρωπογενές είτε στο φυσικό περιβάλλον, ανεξάρτητα του είδους και της κλίμακας της παρέμβασης ή των εμπλεκόμενων φορέων και οργάνων έγκρισης, χρηματοδότης, υλοποίησης και διαχείρισης.

Οι κατηγορίες **παρεμβάσεων** μπορούν να διακριθούν σε διάφορα επίπεδα, όπως: πολιτικές, προγράμματα, έργα. Οι **φορείς** μπορούν να διακριθούν γενικά σε τέσσερα διοικητικά/χωρικά επίπεδα: εθνικοί, περιφερειακοί, υποπεριφερειακοί και τοπικοί. Γενικά, μπορούν να παρατηρηθούν οι ακόλουθες αλληλεπιδράσεις όσον αφορά τα παραπάνω επίπεδα, σε σχέση με τον προσδιορισμό περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Το είδος των δραστηριοτήτων σε ένα ορισμένο **διοικητικό επίπεδο** βασίζεται σε χρονολογικά προηγούμενες δραστηριότητες κάποιου άλλου (ανώτερου) επιπέδου. Εάν τα υψηλότερα επίπεδα δεν **προκαθορίσουν δεσμευτικά** τις διαδικασίες Προσδιορισμού Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, οι σχετικές διαδικασίες στα χαμηλότερα επίπεδα μπορεί να είναι ατελής. Αυτό συμβαίνει διότι, καθώς η

διαδικασία της λήψης αποφάσεων προχωρεί σε χαμηλότερα διοικητικά επίπεδα, οι εφικτές εναλλακτικές λύσεις στην προτεινόμενη δραστηριότητα εξειδικεύονται, και συχνά το επίπεδο της θεσμικής βούλησης να συναξιολογήσει εναλλακτικά σχέδια εν δυνάμει μειώνεται. Έτσι, η διαδικασία Προσδιορισμού Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σχετικά περιορίζεται όσον αφορά τις εναλλακτικές δυνατότητές της.

Όμοια, ο **χρόνος** που είναι διαθέσιμος για τη συλλογή και επεξεργασία περιβαλλοντικών δεδομένων, στο βαθμό που επιδιώκεται να αποφευχθούν καθυστερήσεις, είναι περισσότερο περιορισμένος στα χαμηλότερα επίπεδα. Όμως σε ένα πολλαπλού επιπέδου σχήμα Προσδιορισμού Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, μέρος των δεδομένων μπορεί να έχει συλλεγεί σε προγενέστερη φάση, όπως αυτή της διαμόρφωσης της πολιτικής. Σε περίπτωση που τα σχετιζόμενα με μια πολιτική έργα είναι μικρά σε μέγεθος, αλλά πολλά σε αριθμό, η διενέργεια σημαντικού μέρους του Προσδιορισμού Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε ενδιάμεσα ή ανώτερα επίπεδα δημιουργεί σημαντικές οικονομίες χρόνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΤΑ

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ

3.1.Εισαγωγή

Βασικό τομέα της οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας αποτελεί αναμφίβολα ο τουρισμός. Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια έχουν διαπιστώσει πως η περιβαλλοντική φροντίδα αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο marketing στην τουριστική βιομηχανία το οποίο συνεισφέρει στην οικονομική βιωσιμότητα και την επιχειρηματική επιτυχία ενός ξενοδοχείου. Για αυτό το λόγο έχουν διεξαχθεί σημαντικές προσπάθειες προς περιβαλλοντικά φιλικές κατευθύνσεις.

Τέτοιου είδους προσπάθειες περιλαμβάνουν τη μείωση της κατανάλωσης της ενέργειας και των φυσικών πόρων, την επεξεργασία και κατανάλωση των αποβλήτων, καθώς και την αποκατάσταση του φυσικού τοπίου.

Η περιβαλλοντική ευαισθησία ενός ξενοδοχείου προς το Ελληνικό και το Διεθνές νομικό πλαίσιο μπορεί να αποδειχθεί με δύο τρόπους:

- Με την απόκτηση του Πιστοποιητικού για το Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης η οποία εφαρμόζεται σύμφωνα με το διεθνές πρότυπο ISO 14001 ή
- Με την καταχώρηση του ονόματος του ξενοδοχείου στο μητρώο του ΥΠΕΧΩΔΕ και στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ε-

φόσον η ξενοδοχειακή μονάδα έχει επιλεγθεί και επαληθεύσει το Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Πλαίσιο 761/2001.

Βασικές αρχές των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης αποτελούν:

- Η αναγνώριση των περιβαλλοντικών θεμάτων και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μέσα από τη δραστηριότητα–λειτουργία του ξενοδοχείου.
- Η μέτρηση και καταγραφή των θεμάτων αυτών.
- Η τήρηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.
- Η συνεχής βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης του ξενοδοχείου μέσα από περιβαλλοντικά προγράμματα.

Τα σημαντικότερα οφέλη ενός ξενοδοχείου που εφαρμόζει ένα πιστοποιημένο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης είναι τα ακόλουθα:

- Ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην τοπική και διεθνή τουριστική αγορά
- Οικονομικά οφέλη από τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, φυσικών πόρων και ανακύκλωσης των αποβλήτων.
- Συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία.

3.2. Η έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ως εργαλείο για τη μελέτη των περιβαλλοντικών επιδόσεων των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων

3.2.1. Γενικά

Η έκθεση περιβαλλοντικών επιδόσεων στόχο έχει την ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων στα περιβαλλοντικά ζητήματα που σχετίζονται με ένα ξενοδοχείο. Παρέχει τη δυνατότητα της παρουσίασης και παρακολούθησης των θεμάτων που άπτονται της περιβαλλοντικής διαχείρισης που εφαρμόζεται από ένα ξενοδοχείο, εκτιμώντας με τον τρόπο αυτό τις περιβαλλοντικές του επιδόσεις. Η έκθεση περιβαλλοντικών επιδόσεων συντάσσεται για να παρέχει τις σχετικές πληροφορίες σε πελάτες, προμηθευτές, τοπικές κοινωνίες, εργολάβους, εργαζόμενους και όσους δείχνουν άμεσο ενδιαφέρον για την ξενοδοχειακή επιχείρηση (stakeholders).

Η σύνταξη της έκθεσης περιβαλλοντικών επιδόσεων θα πρέπει να γίνεται από εξειδικευμένα στελέχη–συμβούλους, σε συνεργασία με τη διοίκηση της επιχείρησης, η οποία δεσμεύεται μέσω της περιβαλλοντικής πολιτικής για τη προώθηση της περιβαλλοντικής διαχείρισης και τη βελτίωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων–πτυχών που σχετίζονται με τη λειτουργία της. Οι αναγνώστες της περιβαλλοντικής έκθεσης επιδόσεων, θα πρέπει να είναι σε θέση να συγκρίνουν τα αποτελέσματα της περιβαλλοντικής επίδοσης της επιχείρησης διαχρονικά, ώστε με τον τρόπο αυτό να εντοπίζουν τάσεις και μεταβολές.

Προδιαγραφές για τη σύνταξη εκθέσεων περιβαλλοντικών επιδόσεων δεν υπάρχουν σήμερα από κάποιο διεθνές πρότυπο, όμως κατευθύνσεις δίνονται από τον ευρωπαϊκό κανονισμό οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου EMAS, σχετικά με την περιβαλλοντική δήλωση, αλλά και τον φορέα GRI, σχετικά με τις αιφρορικές δηλώσεις των επιχειρήσεων (Global reporting initiative for sustainable reporting). Οδηγίες σύνταξης για εκθέσεις περιβαλλοντικών επιδόσεων δίνονται επίσης από τους DETR, CEFIC, CBI, χωρίς όμως να έχουν επικρατήσει.

3.2.2. Στοιχεία δομής της έκθεσης περιβαλλοντικών επιδόσεων

Μια έγκυρη έκθεση περιβαλλοντικών επιδόσεων για μια ξενοδοχειακή επιχείρηση θα πρέπει να είναι δομημένη σε θεματικές περιοχές που να είναι σε θέση να περιγράψουν τα παρακάτω:

- Τον οργανισμό–επιχείρηση.
- Τη περιβαλλοντική πολιτική και μια σύντομη περιγραφή του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης που είναι εγκατεστημένο ή πρόκειται να εγκατασταθεί.
- Τις περιβαλλοντικές πτυχές της επιχείρησης, άμεσες και έμμεσες που έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε αυτήν.
- Τους περιβαλλοντικούς σκοπούς και στόχους, σε σχέση με τις σημαντικές περιβαλλοντικές πτυχές και επιπτώσεις της λειτουργίας της επιχείρησης.
- Στοιχεία σχετικά με την επίδοση του οργανισμού σε σύγκριση με τους περιβαλλοντικούς σκοπούς που συνδέονται με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Τα στοιχεία θα πρέπει να παρουσιάζονται με τη χρήση κατάλ-

ληλων δεικτών περιβαλλοντικής επίδοσης ώστε να αποδεικνύουν την επικρατούσα τάση ως προς τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά τα οποία εξετάζουν. Η σωστή εφαρμογή περιβαλλοντικής διαχείρισης από την επιχείρηση συνεπάγεται πτωτική τάση στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της.

- Όλες τις παραμέτρους που αφορούν στην περιβαλλοντική επίδοση της επιχείρησης, συμπεριλαμβανομένων αυτών που σχετίζονται με την ικανοποίηση των νομοθετικών διατάξεων. Οι παράμετροι σχετικά με την περιβαλλοντική επίδοση μιας επιχείρησης που θα πρέπει να εξετάζονται, σχετίζονται με τα προϊόντα και τις προμήθειες, τις πολιτικές των συμβάσεων, τις αποφάσεις για τις επενδύσεις, όπως και άλλα μέτρα που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος.

3.2.3.Σύντομη παρουσίαση κριτηρίων που προσδιορίζουν τις περιβαλλοντικές επιδόσεις μιας ξενοδοχειακής επιχείρησης.

Οι περιβαλλοντικές επιδόσεις ενός ξενοδοχείου μπορούν να μετρηθούν με τη χρήση κατάλληλων δεικτών. Με βάση το είδος της επιχείρησης (σε ποιά κατηγορία βρίσκεται το ξενοδοχείο που εξετάζεται) και με βάση τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της, ορίζονται δείκτες, υπάρχοντες ή νέοι, οι οποίοι περιγράφουν αναλυτικά το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης. Οι δείκτες σχετίζονται κύρια με τα παρακάτω ζητήματα:

Ως προς τη λειτουργία της επιχείρησης:

- Κατανάλωση ενέργειας.
- Κατανάλωση νερού.
- Κατανάλωση πρώτων υλών και πόρων.
- Παραγωγή, διάθεση και διαχείριση στερεών απορριμμάτων.
- Εκπομπές ατμοσφαιρικών ρύπων και κυρίως διοξειδίου του άνθρακα.
- Υδάτινη ρύπανση.
- Ζητήματα διαχείρισης.
- Ζητήματα που αφορούν στην υγιεινή και ασφάλεια.

Ως προς τις προμήθειες της επιχείρησης:

- Ζητήματα που αφορούν στις προμήθειες αλλά και γενικότερα στο σύνολο της εφοδιαστικής αλυσίδας της επιχείρησης.
- Πολιτική προμηθειών.

Οι δείκτες θα πρέπει να παρακολουθούνται είτε με ποσοτικά όρια, είτε με ποιοτικά κριτήρια αξιολόγησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.0.Γενικά

Στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζεται μια πρωτογενής έρευνα από την οποία βγαίνουν κάποια σημαντικά συμπεράσματα για το πώς η λειτουργία ενός ξενοδοχείου και ο τουρισμός, επηρεάζουν το περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό–πολιτιστικό, οικονομικό), αλλά και σε ποιο βαθμό η τοποθεσία και ο χώρος εγκατάστασής μιας ξενοδοχειακής μονάδας επηρεάζουν τη βιωσιμότητά της. Στη συγκεκριμένη έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε στη νήσο ΚΩ την καλοκαιρινή περίοδο του 2003, έλαβαν μέρος δεκαπέντε γενικοί διευθυντές και ιδιοκτήτες ξενοδοχειακών μονάδων άνω των διακοσίων δωματίων. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι οι επισκέπτες στην ΚΩ είναι κυρίως αλλοδαποί προερχόμενοι κατεξοχήν από τις χώρες της Αγγλίας και της Γερμανίας. Τα ερωτηματολόγια παρουσιάζονται στο Παράρτημα.

Το ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από δεκατρείς ερωτήσεις. Εκτός των δύο πρώτων, οι οποίες είναι εισαγωγικές, οι υπόλοιπες έντεκα χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

- Οι ερωτήσεις από τρία έως έξι αναφέρονται στο φυσικό περιβάλλον. Ειδικότερα εξετάζουν τις θετικές και αρνητικές συνέπειες που έχει η λει-

τουργία ενός ξενοδοχείου στις γεινιάζουσες ακτές, στο έδαφος και στους υδάτινους πόρους.

- Οι ερωτήσεις επτά και οκτώ αφορούν το κοινωνικό–πολιτισμικό περιβάλλον. Ειδικότερα εξετάζουν κατά πόσο ο τουρισμός επηρεάζει αρνητικά την κοινωνική συνοχή και την πολιτιστική παράδοση.
- Η ερώτηση εννιά πραγματεύεται πώς το οικονομικό περιβάλλον (σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο) επηρεάζεται από τη λειτουργία ενός ξενοδοχείου.
- Η ερώτηση δέκα αναφέρεται στις θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό–πολιτισμικό, οικονομικό) και,
- Τέλος, οι ερωτήσεις δώδεκα και δεκατρία αναφέρονται κατά πόσο η τοποθεσία και ο χώρος εγκατάστασης επηρεάζουν τη βιωσιμότητα μιας ξενοδοχειακής μονάδας.

4.1.Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την απάντηση των ερωτηματολογίων είναι τα εξής:

Στην πρώτη κατηγορία παρατηρούμε ότι όλοι ανεξαιρέτως οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι το φυσικό περιβάλλον επηρεάζεται από την τουριστική κίνηση. Σχετικά

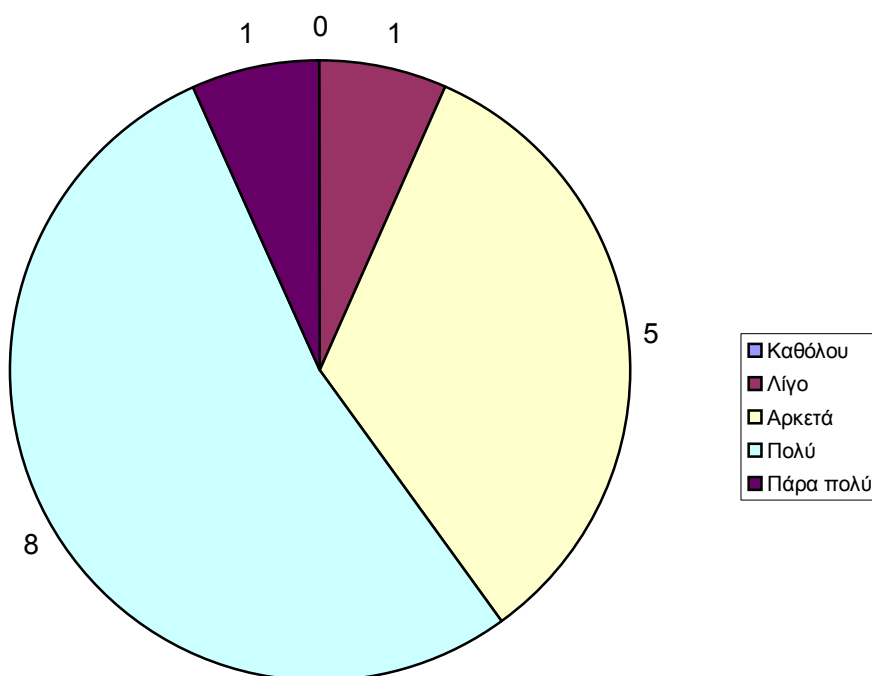
με τις αρνητικές επιδράσεις στις ακτές από τη λειτουργία του ξενοδοχείου σημειώθηκε ότι η μόλυνση των ακτών από λήμματα, η αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος από την αλόγιστη χρήση της παραλίας μπροστά στο ξενοδοχείο (π.χ. πληθώρα ομπρελών) άλλα και η αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος από παρεμβάσεις στη μορφή της θεωρούνται οι σημαντικότερες επιπτώσεις.

Σχετικά με το ποιοι είναι οι λόγοι επιβάρυνσης του εδάφους από τη λειτουργία του ξενοδοχείου πέντε ερωτηθέντες θεώρησαν ότι δεν υπάρχει καμία επιβάρυνση. Οι υπόλοιποι θεώρησαν ότι η ανυπαρξία ή η μη σωστή χρήση του βιολογικού καθαρισμού, οι καθιζήσεις του εδάφους από λανθασμένες χωματοουργικές εργασίες, η υπερφόρτωσή του με ογκώδη κτίρια και η αλλοίωση της φυσικής υπόστασης και μορφής του εδάφους αποτελούν τις κυριότερες αρνητικές συνέπειες της ύπαρξης και λειτουργίας ενός ξενοδοχείου.

Όσον αφορά τις αρνητικές επιδράσεις από τη λειτουργία του ξενοδοχείου στους υδάτινους πόρους εννέα ερωτηθέντες απάντησαν ως τη σημαντικότερη την υπεράντληση υδάτων από τα πηγάδια. Τέσσερις ερωτηθέντες θεώρησαν ότι η μόλυνση των θαλασσών από ρήψη λυμάτων και σκουπιδιών αλλά και από την χρησιμοποίηση αντηλιακών από τους πελάτες του ξενοδοχείου είναι κύρια αρνητική συνέπεια ενώ ένας απάντησε ότι η λανθασμένη λειτουργία του βιολογικού καθαρισμού αποτελεί βασική αρνητική επίδραση από τη λειτουργία του ξενοδοχείου.

Στην δεύτερη κατηγορία εξετάζουμε σε ποιο βαθμό ο τουρισμός επηρεάζει την κοινωνική συνοχή του τόπου προορισμού. Οκτώ ερωτηθέντες απάντησαν “πο-

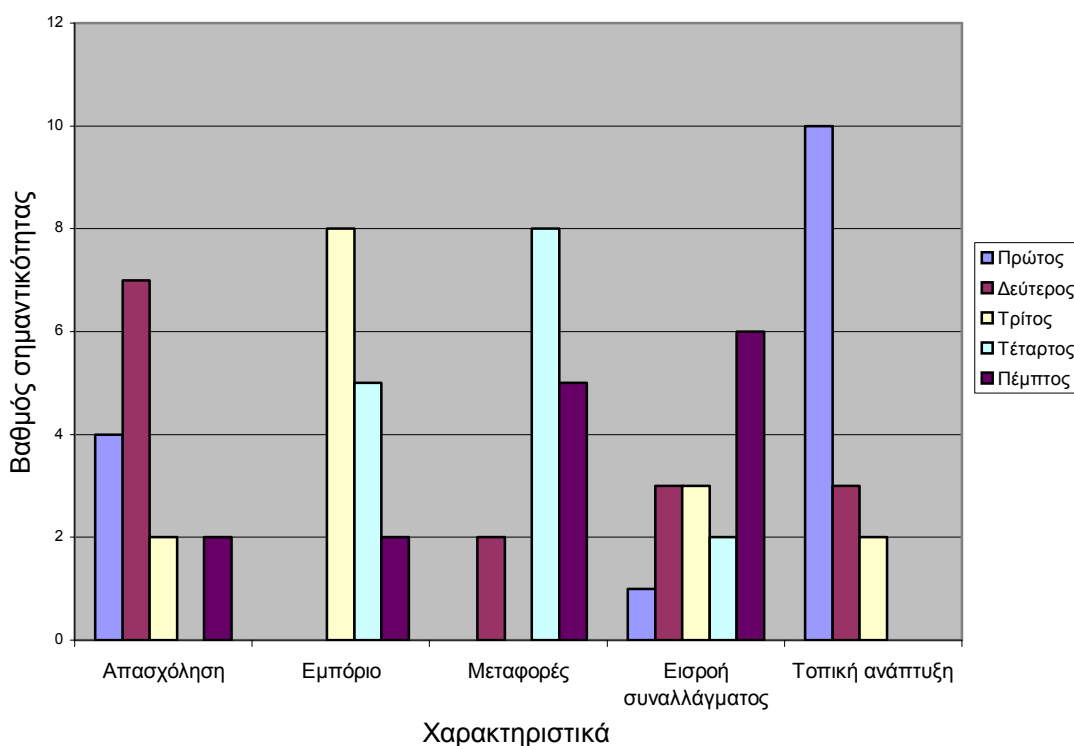
λύ”, πέντε “αρκετά”, ένας “πάρα πολύ” και ένας “λίγο” (Διάγραμμα 4.1). Επομένως, παρατηρούμε ότι οι κάτοικοι του τόπου υποδοχής επηρεάζονται σημαντικά από τους επισκέπτες. Με άλλα λόγια παρουσιάζεται το φαινόμενο του μιμητισμού και το φαινόμενο της ξενομανίας σε βαθμό τέτοιο που να αλλοιώνονται τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Αυτό το συμπέρασμα αποδεικνύεται και από την ερώτηση οκτώ στην οποία όλοι ανεξαιρέτως οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι η ξενόφερτη κουλτούρα αλλοιώνει τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του τόπου προορισμού.

Διάγραμμα 4.1 Σχηματική παράσταση που δείχνει την επίδραση του τουρισμού στην κοινωνική συνοχή του τόπου προορισμού

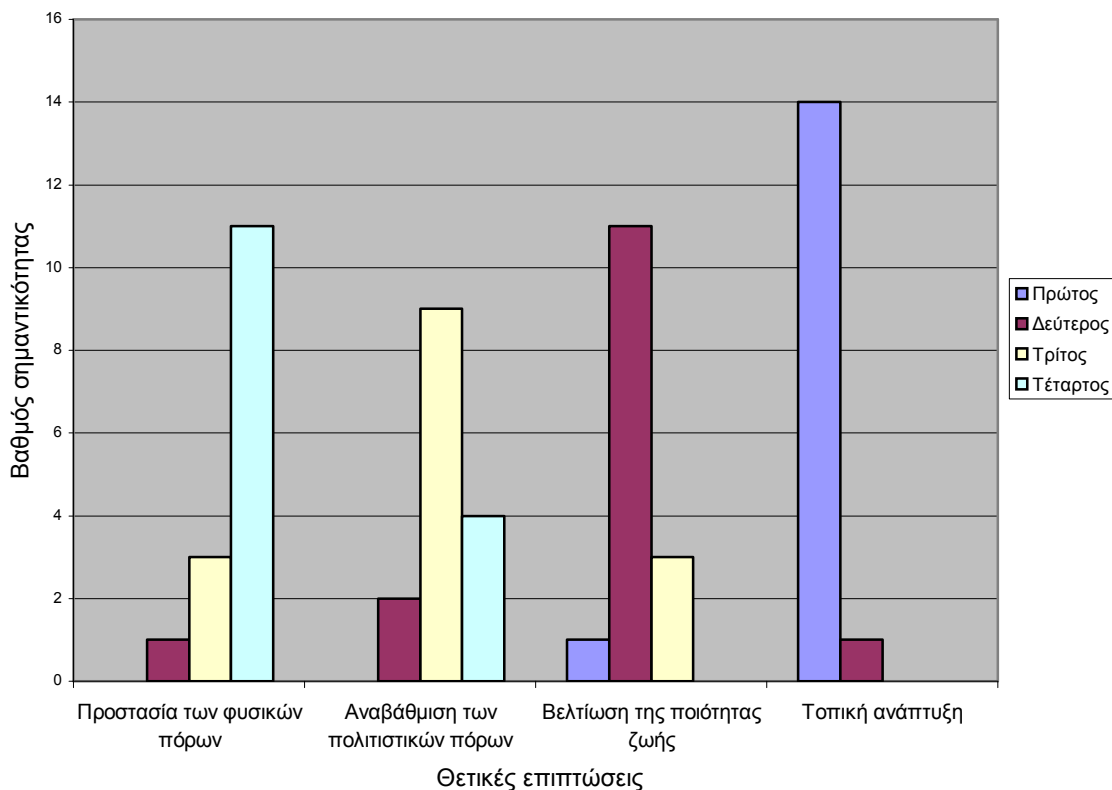
Στην τρίτη κατηγορία εξετάζουμε πώς το οικονομικό περιβάλλον (σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο) επηρεάζεται από τη λειτουργία ενός ξενοδοχείου και γενικότερα από τον τουρισμό (Διάγραμμα 4.2). Η τοπική ανάπτυξη θεωρήθηκε από τους ερωτηθέντες το σημαντικότερο οικονομικό χαρακτηριστικό που επηρεάζεται από τον τουρισμό. Έπειτα, η απασχόληση και γενικότερα η κατα-

πολέμηση της ανεργίας, το εμπόριο, οι μεταφορές και τέλος η εισροή συναλλάγματος είναι αντίστοιχα η σημαντικότεροι οικονομικοί παράγοντες που επηρεάζονται από τη λειτουργία ενός ξενοδοχείου.

Διάγραμμα 4.2 Σχηματική παράσταση που δείχνει την επιρροή του τουρισμού στο οικονομικό περιβάλλον του τόπου προορισμού

Στην τέταρτη κατηγορία παρατηρούμε ότι, με σειρά σημαντικότητας, η τοπική ανάπτυξη, η βελτίωση της ποιότητας ζωής, η αναβάθμιση των πολιτιστικών πόρων και τέλος η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος είναι το συμπέρασμα από την ερώτηση ποιες οι θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό–πολιτιστικό, οικονομικό) (Διάγραμμα 4.3). Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι όλοι ανεξαιρέτως οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι η τουριστική ανάπτυξη έχει περισσότερες θετικές συνέπειες για τον τόπο προορισμού από ότι αρνητικές.

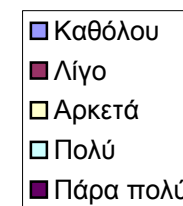
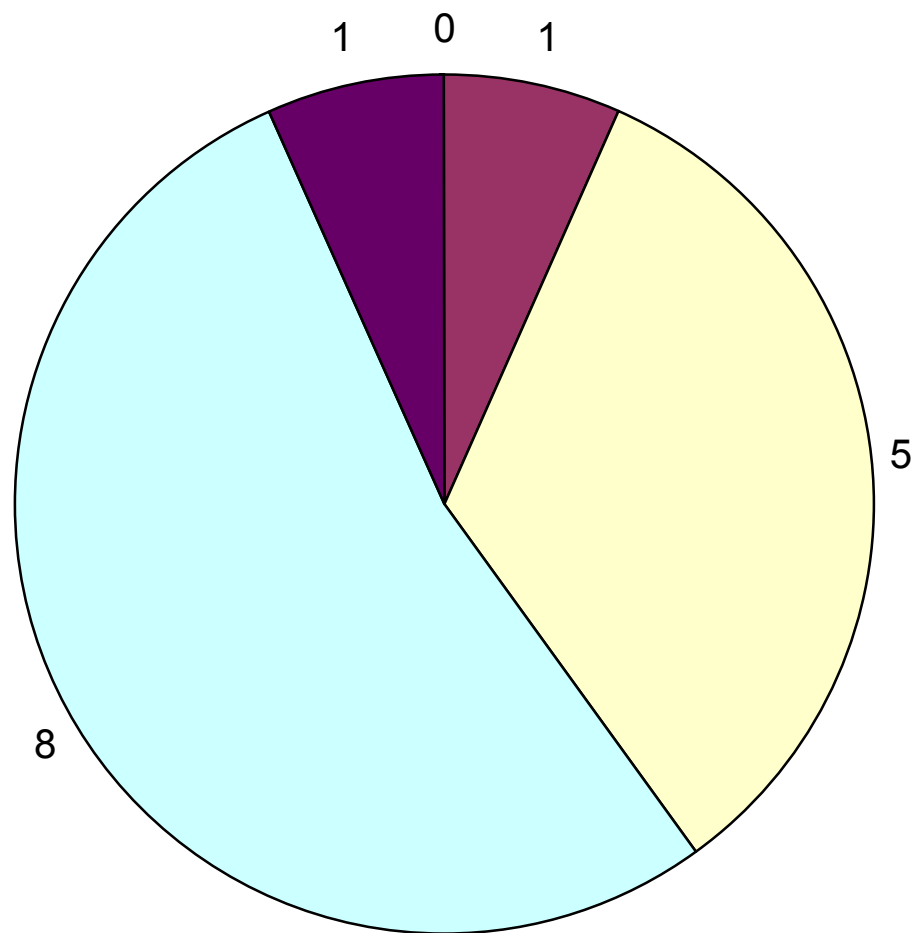

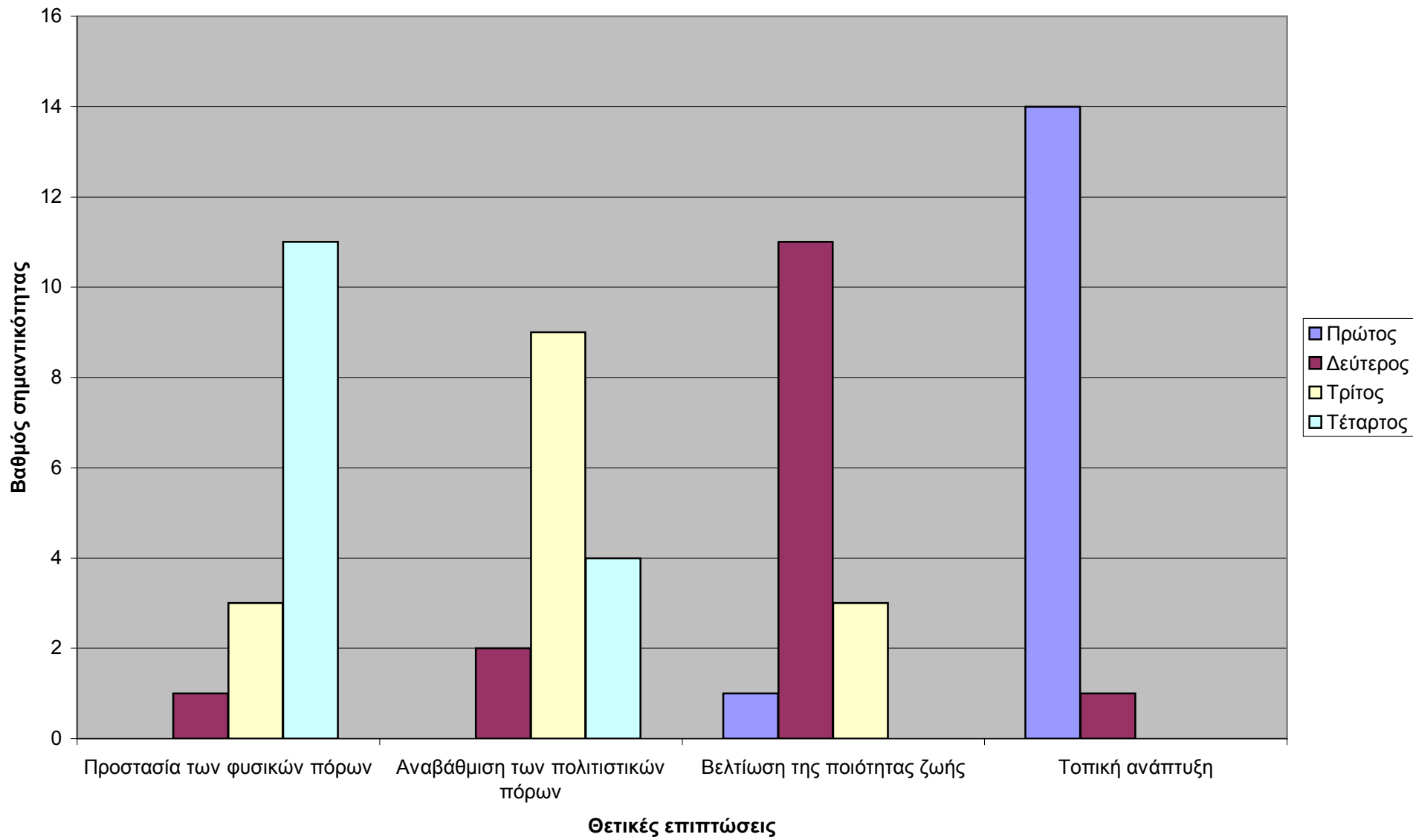
Διάγραμμα 4.3 Σχηματική παράσταση που δείχνει τις θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον

Στην πέμπτη κατηγορία εξετάζουμε κατά πόσο η τοποθεσία και ο χώρος εγκατάστασης επηρεάζουν τη βιωσιμότητα μιας ξενοδοχειακής μονάδας. Το συμπέρασμα από τις ενδεικτικές ερωτήσεις που ετέθησαν κατά πόσο η ύπαρξη αεροδρομίου και παραλίας κοντά στην ξενοδοχειακή μονάδα επηρεάζουν τη βιωσιμότητά της είναι ότι όλοι θεωρούν ζωτικής σημασίας την ύπαρξη αεροδρομίου σε απόσταση μικρότερη των δεκαπέντε χιλιομέτρων και παραλίας σε απόσταση μικρότερης των τριάντα μέτρων.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι οι τουριστικοί παράγοντες στην Ελλάδα και ειδικότερα οι ξενοδόχοι επιβάλλεται να σέβονται το φυσικό περιβάλλον, διότι αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό δημιουργίας τουριστικού ρεύματος. Από την άλλη πλευρά πρέπει να υπάρχουν και κάποιοι κανόνες σεβασμού της χλωρίδας και πανί-

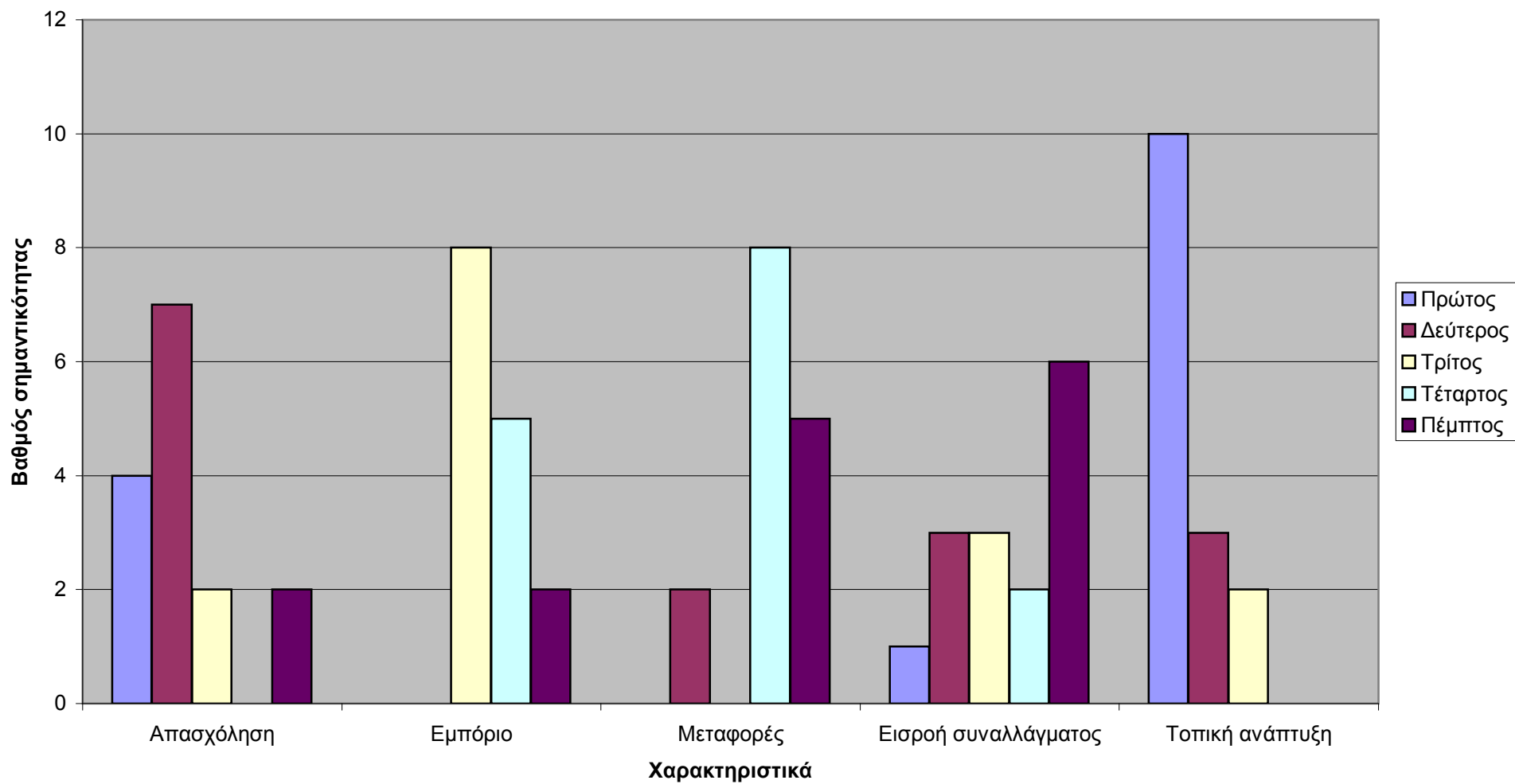
δας του εκάστοτε τόπου προορισμού, έτσι ώστε οι επισκέπτες να συμμορφώνονται με αυτούς. Επιπρόσθετα, πρέπει να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή και πολιτισμική αρτιότητα του τόπου προορισμού, ώστε οι εργαζόμενοι στον τουρισμό να 'εξυπηρετούν' και όχι να 'υπηρετούν'. Τέλος, οι επιχειρηματίες στον χώρο του τουρισμού πρέπει να προεπιλέγουν με σωστά κίνητρα την τοποθεσία και τον τόπο εγκατάστασης των επενδύσεων τους και όχι να υπερφορτώνουν με άκομψα ογκώδη κτίρια συγκεκριμένους και κορεσμένους τουριστικούς προορισμούς.

Διάγραμμα 4.2 Σχηματική παράσταση που δείχνει την επιρροή του τουρισμού στο οικονομικό περιβάλλον του τόπου προορισμού

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- 1) Χ.ΚΟΚΚΩΣΗΣ – Π. ΤΣΑΡΤΑΣ, *ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 2001*
- 2) Π.ΚΟΜΙΛΗΣ – Ν.ΒΑΓΙΟΝΗΣ, *ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ, 1999*
- 3) Β.ΓΑΛΑΝΗ – ΜΟΥΤΑΦΗ, *ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ, 2002*
- 4) ΣΩΤ.ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ, *ΟΙΚΟΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ, 2000*
- 5) ΠΑΝΕΠ. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΔΗΜ. ΓΕΩΡΓΑΚΕΛΛΟΥ

ΞΕΝΗ

- 1) ADRIAN OSBORN BULL, *THE EFFECTS OF LOCATION AND OTHER ATTRIBUTES ON THE PRICE OF PRODUCTS WHICH ARE PLACE – SENSITIVE IN DEMAND, GRIFFITH UNIVERSITY, 1998*
- 2) BURDGE R, *COMMUNITY GUIDE TO SOCIAL IMPACT ASSESSMENT, SOCIAL ECOLOGY PRESS, MIDDLETON WI, 1994*
- 3) WOLF CP, *SOCIAL IMPACT ASSESSMENT: THE STATE OF ART, ENVIRONMENTAL DESIGN RESEARCH ASSOCIATION, MILWAUKEE, 1974*
- 4) SASSONE, *SOCIAL IMPACT ASSESSMENT AND COST-BENEFIT ANALYSIS, 1977*
- 5) CARLEY, M ,*RATIONAL TECHNIQUES IN POLICY ANALYSIS,LONDON, 1980*

ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

- 1) ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ, ΑΡΘΡΟ 21
- 2) www.derivatives.gr, ΑΡΘΡΑ ΕΛΕΝΗΣ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ, ΝΕΛΛΑΣ ΚΑΝΑΒΑΚΗ, Σ.ΜΥΛΩΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Χ.ΚΟΚΚΩΣΗΣ – Π. ΤΣΑΡΤΑΣ, *ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ*, 2001, σελ. 136-137,141-145,160.
- 2) Π.ΚΟΜΙΛΗΣ – Ν.ΒΑΓΙΟΝΗΣ, *ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ*, 1999, σελ. 14,15,123.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Χ.ΚΟΚΚΩΣΗΣ – Π. ΤΣΑΡΤΑΣ, *ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 2001, σελ. 31,33 .
- 2) Π.ΚΟΜΙΛΗΣ – Ν.ΒΑΓΙΟΝΗΣ, *ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ, 1999, σελ. 19-20,46-48, 126-132,135-139.

ΠΗΓΕΣ

- 1) Ε. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ , ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ: ΑΝΑΓΚΗ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΟ ΕΥΡΥ ΚΟΙΝΟ , 2002
- 2) Σ. ΜΥΛΩΝΑΣ ,Η ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ , 2002
- 3) Ν. ΚΑΝΑΒΑΚΗ , ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ Η΄ ΟΧΙ ; 2001

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ